

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

*PROBLEMATIKA ZNALECKÝCH POSUDKŮ
V TRESTNÍM ŘÍZENÍ*

Zpracoval: Lukáš Liolias

Konzultant diplomové práce: JUDr. Petr Kybic Ph.D.

Plzeň 2012

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval sám, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2012

.....

podpis

Poděkování:

Tímto bych chtěl poděkovat JUDr. Petru Kybicovi Ph.D., vedoucímu své diplomové práce, za cenné rady a metodickou pomoc při zpracování diplomové práce.

OBSAH

1. ÚVOD.....	8
2. HISTORICKÝ EXKURZ.....	10
2.1. OBECNÉ POJEDNÁNÍ.....	10
2.2. VÝVOJ ZNALECTVÍ NA ÚZEMÍ DNEŠNÍ ČESKÉ REPUBLIKY.....	11
2.3. OBDOBÍ MODERNÍHO STÁTU A PRÁVA.....	15
2.4. FORENZNÍ VĚDY.....	17
3. ZNALECKÝ POSUDEK.....	20
3.1. OBECNĚ O DOKAZOVÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ.....	20
3.2. PRÁVNÍ ÚPRAVA ZNALECKÉHO DOKAZOVÁNÍ.....	21
3.3. POJEM ZNALECKÉHO POSUDKU.....	22
3.4. ÚČEL ZNALECKÉHO POSUDKU.....	23
3.5. DĚLENÍ ZNALECKÝCH POSUDKŮ.....	24
3.6. NÁLEŽITOSTI ZNALECKÉHO POSUDKU.....	26
3.6.1. NÁLEZ.....	27
3.6.2. POSUDEK.....	28
3.6.3. ZNALECKÁ DOLOŽKA.....	28
3.7. ZNALECKÝ POSUDEK VS. ODBORNÉ VYJÁDŘENÍ.....	29
3.8. ZNALECKÝ POSUDEK PŘEDLOŽENÝ STRANOU ŘÍZENÍ.....	31
4. ZNALEC.....	35
4.1. OBECNĚ K OSOBE ZNALCE.....	35
4.2. POJEM.....	36
4.3. POSTAVENÍ ZNALCE V TRESTNÍM ŘÍZENÍ.....	36
4.4. ZPŮSOBILOST BÝT ZNALCEM.....	38
4.4.1. JMENOVÁNÍ ZNALCEM.....	38
4.4.2. ODVOLÁNÍ ZNALCE.....	40
4.5. ODMĚNA ZNALCE A NÁHRADA NÁKLADŮ.....	42
4.5.1. PLÁTCE ODMĚNY.....	43
4.5.2. STANOVENÍ VÝŠE ODMĚNY.....	43
4.5.3. ZVÝŠENÍ A SNÍŽENÍ ODMĚNY.....	45
4.5.4. PAUŠÁLNÍ SAZBY ODMĚNY A NÁHRAD NÁKLADŮ.....	46
4.5.5. LHŮTA K VYDÁNÍ ROZHODNUTÍ A K PROPLACENÍ ZNALEČNÉHO.....	46
4.6. ZNALEC AD HOC.....	47
4.7. ZNALECKÝ ÚSTAV.....	49

5. OPATŘENÍ ZNALECKÉHO POSUDKU PRO ÚČELY TRESTNÍHO ŘÍZENÍ.....	53
5.1. POSTUP PŘED VYDÁNÍM OPATŘENÍ O PŘIBRÁNÍ ZNALCE.....	53
5.2. OPATŘENÍ O PŘIBRÁNÍ ZNALCE.....	55
5.3. NÁLEŽITOSTI OPATŘENÍ O PŘIBRÁNÍ ZNALCE.....	57
5.4. POUČENÍ ZNALCE.....	60
5.5. PODJATOST ZNALCE.....	61
5.6. PŘIBRÁNÍ ZNALECKÉHO ÚSTAVU.....	62
5.7. PŘIBRÁNÍ ZNALCE AD HOC.....	62
6. VYPRACOVÁNÍ ZNALECKÉHO POSUDKU.....	63
6.1. ROZSAH PŮSOBNOSTI ZNALCE PŘI VYPRACOVÁNÍ ZNALECKÉHO POSUDKU.....	63
6.2. PŘÍPRAVNÉ STÁDIUM.....	64
6.3. STÁDIUM VLASTNÍHO ZNALECKÉHO ZKOUMÁNÍ.....	68
7. HODNOCENÍ ZNALECKÉHO POSUDKU.....	70
7.1. HODNOCENÍ FORMÁLNÍ STRÁNKY ZNALECKÉHO POSUDKU.....	71
7.2. HODNOCENÍ OBSAHOVÉ STRÁNKY ZNALECKÉHO POSUDKU.....	72
7.3. POSTUP ORGÁNU ČINNÉHO V TRESTNÍM ŘÍZENÍ PO VYHODNOCENÍ ZNALECKÉHO POSUDKU.....	75
8. SROVNÁNÍ SE ZAHRANIČNÍMI PRÁVNÍMI ÚPRAVAMI.....	76
8.1. NĚMECKO.....	77
8.2. RAKOUSKO.....	79
8.3. FRANCIE.....	80
8.4. ANGLIE – WALES.....	82
8.5. SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ.....	83
9. PRÁVNÍ ÚPRAVA DE LEGE FERENDA.....	85
10. ZÁVĚR.....	87
RESUMÉ.....	89
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	91

1. ÚVOD

Je zřejmé, že žádný soudce, policejní orgán, či státní zástupce nemůže disponovat takovými vědomostmi, znalostmi a zkušenostmi, jež by pokrývaly téměř každý obor lidské činnosti. Slovní spojení „téměř každý“ jsem použil záměrně, neboť napříč spektrem téměř veškeré lidské činnosti dochází ke sporům, v nichž je soudce povinen jako nezávislý třetí rozhodovat o právech a povinnostech fyzických či právnických osob. Výjimkou nejsou ani spory svou povahou trestní, v nichž se rozhoduje o vině či nevině osob za spáchaný trestný čin.

Právě v těchto sporech, ve kterých je nutno řešit okolnosti či posuzovat dílčí otázky, z pohledu odbornosti, soudci nesrozumitelné, nabývá na důležitosti úloha znalce, jakožto osoby vybavené potřebnými znalostmi a vědomostmi v určité profesi/oboru, která je schopna orgánu činnému v trestním řízení učinit posuzovanou (odbornou) otázku seznatelnou.

Jak konstatoval Ústavní soud ve svém nálezu ÚS 335/05-IV, cituji: „Význam důkazu prezentovaného v trestním řízení je kruciólní, neboť je jediným prostředkem, jímž státní moc demonstruje skutečnost, že jednotlivec spáchal určitý čin a že uložení konkrétního trestu je z tohoto hlediska ospravedlnitelné.“¹ Znalecký posudek je právě jedním z takových důkazů, který státní moc (v poslední době snad více než je zdrávo) využívá k objasnění a odsouzení pachatele za trestný čin, případně zproštění obvinění ze spáchání trestného činu. Konkrétní vědomosti znalce, přetvářené v podobě odborných úsudků do znaleckého posudku by měly dávat jakési vodítko pro rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení. Co to tedy znalecký posudek je, kdo je to vlastně znalec a jaká má práva a povinnosti? Jak se vůbec zajistí účast znalce v trestním řízení a co se s vypracovaným znaleckým posudkem děje dále, na to vše by měla nalézt odpověď tato práce.

Dané téma diplomové práce jsem si vybral také z toho důvodu, že otázka využití znaleckých posudků v rámci trestního řízení je mi velmi blízká. Tento blízký vztah je dán skutečností, že se znaleckými posudky přicházím do kontaktu téměř každý pracovní den, a to v rámci svého zaměstnání u Policie

¹ Nález Ústavního soudu ze dne 6.6.2006, sp. zn. ÚS 335/05-IV

České republiky, Služby kriminální policie a vyšetřování v Praze, kde na oddělení obecné kriminality spolupůsobím při plnění úkolů souvisejících s odhalováním, dokumentováním a objasňováním násilné trestné činnosti. V praxi jsem tak "svědkem" toho, že téměř žádný trestní proces se v současné době neobejde bez účasti znalce, a tak téměř každý trestní proces tak v současné době obsahuje jako jeden z důkazů právě znalecký posudek. Ať už se jím dokazuje vina, či nevina obžalovaného, je s jistou mírou nadsázky znalecký posudek stále častěji oním hybatelem pomyslného "jazýčku vah spravedlnosti" na tu či onu stranu – na stranu viny či nevin.

Tato diplomová práce si za primární cíl neklade přinést nové poznatky v oboru, ostatně problematika znaleckých posudků v trestním řízení ani není tématem, jež by se příliš často objevovalo v odborné literatuře. Cílem je čtenáři poskytnout především ucelený přehled dosavadního zpracování problematiky znaleckých posudků v trestním řízení, doplněný autorovými názory, případnou kritikou a poznatky z vlastní aplikační praxe. Zaměřena bude primárně na znalecký posudek jako takový, tudíž některé otázky týkající se osoby znalce nebudou dopodrobna zpracovány, neboť by se tím neúměrně navýšil rozsah práce.

Práce vychází z právního stavu ke dni 31. března 2012.

2. HISTORICKÝ EXKURZ

2. 1. Obecné pojednání

Jak napsal JUDr. Michal Šejvl ve své publikaci *Československé trestní právo v proměnách věků*, zabývat se počátky jakéhokoliv práva, nejen trestního, je velmi problematické, neboť jisté interpretační obtíže činí i období, z nichž se nám dochovaly jisté prameny poznání. Je tomu tak proto, že tento vývoj je, s ohledem na společenský kontext dané doby, možné mnohdy pouze odhadovat. Proto se poznatky o vývoji práva mnohdy pohybují na pomezí domněnek, odhadů a možných názorových rozporů.² Ve světle tohoto názoru nechť čtenář přistupuje při četbě této kapitoly, pojednávající o historickém vývoji znaleckého zkoumání. Pro utvoření si lepšího přehledu o vývoji znalecké otázky v trestním řízení, považuji za vhodné posuzovat ji vždy s ohledem na konkrétní období vývoje státu a trestního práva vůbec.

Nejsrozumitelněji a zároveň nejvýstižněji popsal počátky vzniku znaleckého dokazování A. Bradáč ve své publikaci *Soudní znalectví*, kde uvádí: **„Potřeba odborného znaleckého dokazování vyvstala s rozvojem oblastí lidské činnosti, kterých se toto dokazování týkalo.“**³

Údajně byly první vědecké důkazy využívány ve středověku, některé příběhy dokonce i starověku. Berme však tyto poznatky s dostatečnou rezervou, a proto bude lepší je nazývat příběhy. Ale kdoví, jak by určité současné obory lidské činnosti vypadaly, nebýt právě těchto osob, které poznáváme jako první vědce, policejní orgány a znalce právě z těchto příběhů.

Již díla Aristotela, Celsa a Galena údajně obsahují jisté soudně-lékařské prvky. Konkrétnější údaje sahají nejdále do období římské republiky. Traduje se, že první znalecký posudek před soudem byl podán přivolaným lékařem

² *Československé trestní právo v proměnách věků: (sborník příspěvků)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 7. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 368. ISBN 978-80-210-5086-0.

³ BRADÁČ, Albert, Miroslav KLEDUS a Pavel KREJČÍŘ. *Soudní znalectví*. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2010, str. 8. ISBN 978-80-7204-704-8.

kvůli ohledání těla Julia Caesara († roku 44 před n. l.) a určení, která rána císaře zabila.⁴

V Číně se již od 3. století datují počátky soudního lékařství⁵. Jsou rovněž považováni za původce nejstarších metod kriminalistického vyšetřování, neboť někdy v polovině 13. století napsal údajně jistý Sung Tz'u soudně-lékařskou knihu Hsi Yüan Lu (jeden z překladů: Vymývání omylů – poučení pro koronera), která měla sloužit jako příručka tehdejších vyšetřovatelů. Kniha obsahuje užitečné poznatky k rozlišení úmrtí utopením (pro které je charakteristická přítomnost vody v plicích) od uškrcení (které prozradí stopy po stlačování na krku a poškozená jazyka). Obsahuje rady, týkající se zkoumání rozkládajících se těl a zdůrazňuje význam stop z místa činu. V knize je popsán případ zavražděného rolníka, jehož tělo bylo nalezeno u cesty s mnoha sečnými ranami. Místní pán proto všem obyvatelům nařídil přinést k prohlídce jejich srpy. „Bylo horko,“ napsal Sung Tz'u, „kolem létaly mouchy a všechny sedaly na jeden srp.“ Majitel tohoto srpů se pod tíhou tohoto „důkazu“ následně doznal k vraždě.⁶

2. 2. Vývoj znalectví na území dnešní České republiky

K prvním pokusům o zapojení odborníků v procesních řízeních, tzv. *inkvizičních soudech* dochází v době inkvizice, tedy v období 16. století.

Do té doby právo v období *raně feudálního státu* (9. - 11. století) a v období *rozvinutého feudalismu* (od poloviny 11. století do konce 14. století) vyjadřuje především zájmy feudálů a slouží především k ochraně jejich ekonomické moci. Trestní právo má striktně soukromý charakter, projevující se

⁴ Císařský tajemník Suetonius v díle Životopisy dvanácti císařů uvádí: „Když Caesar padl, bylo jedenáct hodin. Do večera pak ležel pod Pompeiovou sochou, zborcenou krví. Teprve za tmy přišli otroci z jeho domu, aby ho odnesli. Lékař Antistius už jenom ohledal mrtvolu. Konstatoval, že smrt nastala vykrvácením, protože se Caesarovi nedostalo včas pomoci, a že ze všech třiatváceti ran nebyla kromě jedné žádná nebezpečná.“

Zdroj: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Dějiny psané Římem*. 4., přeprac. české vyd. Bratislava: Perfekt, 2005, str. 156. ISBN 80-8046-297-6.

⁵ STREJC, P. *Soudní lékařství pro právníky*. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 1.

⁶ INNES, Brian. *Vědci proti zločinu: svět moderní forenzní vědy*. Praha: Naše vojsko, 2010, str. 11. ISBN 978-80-206-1105-5.

zejména uplatňováním tzv. soukromé msty. Hlavním důkazním prostředkem v trestních procesech jsou přitom až do konce 14. století tzv. *ordály*, neboli boží soudy⁷. Od 14. století se jako další důkazní prostředek začíná prosazovat „právo útrpné“ - *tortura*⁸. Výraznější rozvoj trestního práva nastal až v době *stavovské monarchie* (v českém státě od 1434 do 1620), v procesním trestním právu se však i nadále dokazování opírá převážně o výslechy obviněného a svědků, za využití útrpného práva.⁹

Ale zpět k 16. století. V tzv. čarodějnických procesech¹⁰ jsou tito odborníci většinou přibráni k ohledání těla¹¹. Členové inkvizičního soudu tak někdy vykonávají funkci jakýchsi soudních znalců, když rozhodují, zda osoba vyšetřovaná, mučená a znalecky posuzovaná je ve spojení s ďáblem a konala protiprávní činnost. Hlavním důkazem je i nadále výslech obviněného a svědků s hojně užívanou zásadou: *confessio corona probationum* – tedy „doznání je koruna důkazů“. Kdo se nedoznal, byl ze strany vyšetřujících orgánů podroben fyzickému či psychickému nátlaku v podobě útrpného práva, což v mnoha případech vedlo doznáním osob zcela nevinných.

⁷ Ordál - iracionální důkaz, kterým strany za využití přírodních sil či s odvoláním na nadpřirozené mocnosti – v době křesťanské na Boha – dokazovaly pravdivost svých tvrzení. V našich zemích se prováděly zejména dva základní druhy takových důkazů: ordál vodou a železem.

B , Karel. *Dejiny c* 1945.
Praha: Linde Praha a.s., 1997, s. 96 - 99. ISBN 80-7201-045-X.

⁸ Vykonává se zejména u městských soudů (u zemských soudů se až na výjimky nesměla používat). Její podstatou bylo uplatňování specifických mučících technik vůči obviněnému, během nichž mu byly pokládány otázky týkající se řízení. Mělo se za to, že trápení zlomí v člověku zlé ďábelské síly a donutí ho se k činu doznat. Korunou důkazu bylo přiznání. Mučení prováděli kat a jeho pomocníci. Průběh tortury zapisovali krevní písáři do tzv. Smolných knih. Konec útrpného práva se datuje do 18. Století.

⁹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde Praha a.s., 1997, s. 119-125. ISBN 80-7201-045-X.

¹⁰ Hysterickým pronásledováním čarodějnictví prosluly v 16. – 18. stol. německé země a Slezsko. Základem těchto honů se stal inkviziční proces, který zracionalizoval soudní řízení.

¹¹ Důkazním prostředkem byl opět útrpný výslech, jímž se hledalo tzv. ďáblovo znamení (*signum diaboli*). Kosmetická vada byla buď přirozená, nebo – jak se věřilo – způsobená ďáblovým drápem, cejchem, drsným jazykem na potvrzení smlouvy s ním. Z toho důvodu kat s felčarem prohlíželi těla obviněných centimetr po centimetru se špendlíky či jehlami v ruce, aby nálezem znamének prokázali spojení těchto lidí s ďáblem. Po nálezu je kat propíchoval, když se neobjevila krev, a ono místo nebylo citlivé, nabyli soudci přesvědčení o vině.

Jisté zárodky znalecké činnosti můžeme nalézt v ustanoveních trestního řádu „*Constitutio Criminalis Carolina*“ (1532), vydaném Karlem V. (1500-1558), v nichž se již upravuje nutnost provádění zevní prohlídky zemřelých, byť prozatím zaměřená pouze na zjištění souvislostí případného poranění se smrtí, pitva byla tedy zaměřená pouze na rány (*sectio vulnerum*).¹²

Období absolutistického státu můžeme nazvat obdobím rozvoje moderního trestního práva a kodifikací trestního práva. K vývoji trestního soudnictví podstatnou měrou přispěl *hrdelní řád Josefa I.* (zkráceně *Josefina*), z 16. července 1707 pro Čechy, Moravu a Slezsko, jež byl v roce 1708 vydán i česky. Tento procesní zákoník jednak sjednotil procesní řízení před všemi soudy v zemích České koruny, jednak zakotvil pevná pravidla inkvizičního procesu pro případy zahajované *ex offio*.

Na *hrdelní řád Josefa I.* navazoval *hrdelní zákoník Marie Terezie* (*Constitutio criminalis Theresiana* – zkráceně *Teresiana*), s platností od 1. ledna 1770 pro všechny česko-rakouské dědičné země. Obsahoval mnoho hmotně-právních institutů (definici zločinu, systematické rozčlenění deliktů, přitěžující a polehčující okolnosti a umožňoval prominutí, resp. ukončení trestu i promlčení trestného činu), na druhou stranu pracuje s *formální důkazní teorií*, jež se opírá o hlavní a rozhodující důkaz – *torturu*. Velmi slabou záplatou bylo, že *tortura* dostala Tereziánská pravidla užívání, s přesnou definicí stupňů, technických podmínek a dobou, po kterou směl být vyslýchaný trápen.¹³

Na přelomu 18. a 19. století, s prudkým rozvojem vědy a techniky, který ovlivnil i české země se v trestním řízení začíná objevovat pojem tzv. „znalé osoby“, zatím v roli pomocníka soudu (francouzský procesualista Bonnier tento názor vyjadřoval úslovím: „*Expertiza je jenom sklo, které zvětšuje předměty. Soudce, který má možnost je používat, je oprávněn uvážit, zda obrazy, které mu zobrazuje, jsou plně zřetelné*“). Jiný názor zase nerozlišoval mezi znaleckým posudek a svědeckou výpovědí s odůvodněním, že znalec i svědek vypovídají před soudem. Jinou koncepci zastávali

¹² STREJC, Přemysl. *Soudní lékařství pro právníky*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 2. Beckova skripta. ISBN 80-7179-364-7.

¹³ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde Praha a.s., 1997, s. 158-165. ISBN 80-7201-045-X.

představitelé tzv. pozitivistické školy Caesare Lombroso (1835 – 1909) a Enrico Ferri (1856 – 1929), kteří v souvislosti se znaleckými posudky hovoří o nástupu „vědecké fáze“ trestního procesu, jež prý nahradí dřívější „sentimentální fázi“ a přiznali znalci roli samostatného a autonomního subjektu, podílejícího se v trestním řízení na rozhodovací činnosti vedle soudce. Ferri dokonce požaduje, aby „znalecké posudky byly pro soudce závazné“. Znalec v jejich pojetí je vědecký soudce (*iudex facti*).¹⁴

Toto období však již zažívá nový směr, do značné míry ovlivněný osvícenskou filozofií, reagující na nové potřeby nastupující buržoazie. V trestním právu se tento vývoj odráží přijetím *Všeobecného zákoníku o zločinech a trestech (1787)*. V této době se také poprvé objevují první zjistitelné zmínky o seznamech stálých soudních znalců.¹⁵

Rok po smrti Josefa II. byl pro monarchii (vyjma Uher) dne 3. září 1803 přijat na svou dobu vynikající *Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích*. V roce 1804 se dočkal českého překladu a ve Vídni byl vydán pod názvem *Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky*. Tato nová kodifikace trestního práva (1852) u nás platila po několika dílčích úpravách až do 31. srpna 1950. Dá se říci, že právě tento zákoník ovlivnil vývoj trestního práva u nás až do roku 1949, neboť trestní zákoník vydaný v roce 1852 byl v zásadě jeho novelizací.

K přijetí dalšího procesního řádu došlo i době Bachova absolutismu, přesněji ke dni 17.1.1850. Tento nový právní předpis obsahoval již takové zásady jako volné hodnocení důkazů, ústnost a veřejnost řízení, zásadu obžalovací. Nově dochází ke zřízení institutu státního zástupce. Porážky revolučního hnutí však od roku 1851 znamenala odbourávání moderních právních zásad a v roce 1853 byl již zcela zjevný návrat k zásadám

¹⁴ Hodnocení znaleckého posudku. In: MUSIL, Jan. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. © 2010 Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2012-03-29]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx>

¹⁵ Pro srovnání: francouzský soudní systém začíná pro účely trestního řízení vytvářet první seznamy znalců zákonem ze dne 30. listopadu 1892 – blíže viz. Vyhledání soudního překladatele nebo tlumočnicka - Francie. In: CERRILLO I MARTÍNEZ, Agustí a Pere FABRA. *E-justice* [online]. 1.5.2010, 1.5.2010 [cit. 2012-03-11]. https://e-justice.europa.eu/content_find_a_legal_translator_or_an_interpreter-116-FR-cs.do?clang=cs

inkvizičního procesu z dob před revolucí. Tento stav se podaří překonat až s pádem Bachova absolutismu.¹⁶

2.3. Období moderního státu a práva

Je zřejmé, že velké sociální otřesy, filozofie osvícenství a další pokrokové myšlenkové proudy, jakož i všeobecný kulturní a civilizační rozvoj v období 18. a 19. století si nutně vyžádaly zásadní změny trestního procesu na evropském kontinentě. Došlo k radikální změně samotné podstaty trestního procesu z čistě inkvizičního modelu na tzv. reformovaný kontinentální proces. V souvislosti s tím došlo i k zásadním změnám v procesu dokazování, byla zrušena tortura a jiné formy fyzického či psychického nátlaku na obviněného. Důsledky tohoto reformního snažení však byly v zásadě dvojí:

- a) *došlo k nesporné humanizaci trestního řízení,*
- b) *avšak také k masovému nárůstu zločinnosti.*

To si vyžádalo posílení policejních a justičních orgánů novými, účinnými nástroji, jež by zaručily vedení efektivního boje s takto rostoucí kriminalitou. V této souvislosti došlo k vytvoření nových typů útvarů kriminální policie¹⁷ a v jejich rámci pak vznikaly nové, moderní metody policejní práce (evidence pachatelů, telegrafická komunikace apod.).¹⁸

Prudký rozvoj vědeckého poznání napříč téměř všemi obory lidské činnosti pak nutně vedl k potřebě využití vědeckých a technických poznatků a metod ve prospěch boje s kriminalitou. Jakmile určité obory lidské činnosti dosáhly takové úrovně, která již nebyla pro soudce postižitelná, vznikla potřeba přibírat k vysvětlením odborníky. Ti se zpočátku účastní jednání *de facto* jako svědci a podávají svá vysvětlení k odborným otázkám. Následovala však potřeba vyčlenit znalecký posudek pod samostatný druh soudního důkazu, což

¹⁶ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde Praha a.s., 1997, s. 234-235. ISBN 80-7201-045-X.

¹⁷ Tak vznikla v Paříži roku 1810 proslavená *Sureté*, jejímž zakladatelem je považován Eugen Francois Vidoq) a v Londýně roku 1829 Scotland Yard, jehož zakladatelem je sir Robert Peel.

¹⁸ MUSIL, Jan. *Kriminalistika*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 18-19. ISBN 80-7179-362-0.

bylo nakonec uzákoněno trestním řádem z roku 1873, platným v českých zemích až do roku 1950.

Kde jinde, než v boji proti násilné kriminalitě, se měla potřeba odborné konzultace vyvinout mezi prvními, a to konkrétně v otázkách týkajících se oboru soudního lékařství. Odborníci se již nevyjadřují pouze k příčinám úmrtí, ale posuzují otázky toxikologie, biochemie, lékařské chemie a dalších. V roce 1855 je vydán pitevní řád, obsahující specifikaci právního postupu, zapisování nálezu, detailního postupu v různých případech úmrtí a vydání dobrozdání.¹⁹

Institut stálých (přísežných) znalců tedy znal již rakouský trestní řád z roku 1873 (č. 119/1873 říš. zák.); vedle toho již za Rakouska-Uherska a v období první republiky se v několika zákonech objevila dílčí ustanovení o veřejnoprávních institucích, které měly plnit úkoly soudních znalců (např. Národní banka československá ve věcech padělání peněz – viz zákon č. 347/1920 Sb.).

Za první komplexní právní úpravu znalectví však lze považovat až vládní nařízení č. 269/1939 Sb., vydané za Protektorátu. Po 2. světové válce byla v ČSR znalecká činnost upravena zákonem č. 167/1949 Sb., o stálých přísežných znalcích a tlumočnících. Zákon se zaměřuje na regulování a dohled nad výkonem znalecké činnosti, obsahuje pevná pravidla týkající jmenování znalců a jejich uvádění do seznamu. Znalci jsou jmenováni krajskými soudy podle místa bydliště, zřízen byl i institut znaleckého deníku. Zavedena byla i sankční opatření pro případy porušení povinnosti při výkonu znalecké činnosti, a to v podobě výstrahy, písemným pokáráním, či peněžitým trestem do výše 50.000,-Kč (samozřejmě ve staré měně), jednou z forem trestu se počítalo i se zbavením funkce znalce. Na rozdíl od současné právní úpravy ta historická počítala i s průběžným ověřováním toho, zda znalci i nadále splňují podmínky výkonu své činnosti, což každých pět let ověřoval krajský soud. Znalecké

¹⁹ BRADÁČ, Albert, Miroslav KLEDUS a Pavel KREJČÍŘ. *Soudní znalectví*. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2010, str. 9. ISBN 978-80-7204-704-8.

posudky byly podávány v soudních řízeních, na žádost státních úřadů a orgánů veřejné správy, jakož i na žádosti občanů mimo trestní řízení.²⁰

Dalším zákonem, který upravoval znaleckou činnost byl zákon č. 47/1959 Sb., o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků, spolu s prováděcí vyhláškou č. 193 Ú.l. Na zákon jako takový a jeho úlohu v právním řádu je nutno pohlížet v kontextu tehdejší politické a sociální ideologie socialismu. Postavení znalce je sníženo na úroveň pouhého pracovníka socialistické organizace, vykonávajícího znaleckou činnost v rámci plnění svých pracovněprávních úkolů. Dle důvodové zprávy měl zákon mimo jiné vést k „vymýcení soukromopodnikatelských způsobů při provádění znaleckých úkonů.“ Profesionalizace činnosti znalce byla zásadně nežádoucí, znalce pro konkrétní znalecký úkon nevybíral orgán činný v trestním řízení, nýbrž orgány státní správy a organizace socialistického sektoru. Důsledkem této úpravy bylo prodloužení lhůt zpracování posudků a pokles jejich kvality. Úprava se proto natrvalo neujala, a vydržela jen do roku 1967, kdy koncepční zvrát přinesl nový zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, který se vrátil k evidování jinak nestranných a institucionálně nezávislých osob v seznamu znalců, po vzoru původní zákonné úpravy z roku 1949 a který s malými úpravami (byl novelizován zákony č. 322/2006 Sb. a č. 227/2009 Sb.) platí dodnes.²¹

2.4. Forezní vědy

Uplatňování odborných znalostí v soudních řízeních by samozřejmě nebylo možné bez vědy a technického pokroku. Trestní řády v jednotlivých obdobích vývoje státu a práva tak, jak jsme o nich pojednali výše, poskytovaly vzniknuvší potřebě účasti odborníků v trestních řízeních tu menší, tu větší procedurální možnosti uplatnění. Naštěstí i v dobách, kdy státní orgány v souladu se svými trestními řády neužívaly v procesech nic jiného krom těžkých útrpných metod, fyzického a psychického nátlaku na obviněné,

²⁰ BRADÁČ, Albert, Miroslav KLEDUS a Pavel KREJČÍŘ. *Soudní znalectví*. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2010, s. 9. ISBN 978-80-7204-704-8.

²¹ DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, Předmluva, s. VIII - IX. ISBN 978-80-7400-148-2.

maximálně tu a tam připouštěly důkazy listinou, prováděli svá vědecká zkoumání průkopníci vědy, jež začala být označována vědou forenzní.²² Byla to právě forenzní věda, jež se nesmazatelným písmem zapsala pod vznik a vývoj znalecké činnosti v trestním řízení. Mezi první forenzní odborníky jsou řazeni lékaři a chirurgové a oboru jejich činnosti se do současné doby říká soudní lékařství. Jedním z nich byl například francouzský lékař *Ambrois Paré* (1510-1590), jež své vzdělání získal převážně jako samouk, ale i přesto je považován za jednoho ze tří nejvýznamnějších chirurgů všech dob, jenž se mimo jiné zajímal především o střelná zranění, v rámci kterých zjišťoval průběh drah střel v tělech obětí a podle nich identifikoval stanoviště střelců.²³

Od poloviny 17. století věda zaznamenává poměrně velkých pokroků, existuje již dalekohled, mikroskop a vyvíjí se matematika a astronomie. Lékařská věda však i vinou neustálých pověr za fyzikou zaostává a má se tak dít po dalších téměř 200 let. Mezníkem v dalším vývoji forenzních věd byl objev metody daktyloskopie a metody identifikace osob a stop z místa činu pomocí analýzy DNA.²⁴

Vývoj znalců v České republice tedy v proudu času dospěl k přijetí zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů a jeho prováděcí vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb. Oba tyto dokumenty jsou nadále platné, za svou více jak 40 letou historii prodělaly pouze 2 novelizace, byť v současné době již několik let probíhá častá diskuze a vůle po změně těchto zákonů, resp. vydání zákona nového, jež by otázku znalců upravoval způsobem lépe vyhovujícím současným společenským podmínkám a politickým cílům.

Pro účely trestního řízení je otázka znalců upravena i v platném zákonu č. 141/1967 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších

²² (z latinského *forensis*, soudní, od *forum*, veřejné prostranství, kde se konaly soudy). Forenzní vědy jsou v současné době významným vědním oborem, jejíž poznatky se nejčastěji aplikují při vyšetřování a dokazování v trestních a civilních soudních řízeních. Zdroj: Forenzní vědy. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-03-11].

http://cs.wikipedia.org/wiki/Forezn%C3%AD_v%C4%9Bdy

²³ INNES, Brian. *Vědci proti zločinu: svět moderní forenzní vědy*. Praha: Naše vojsko, 2010, s. 11. ISBN 978-80-206-1105-5.

²⁴ Forenzní vědy. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-03-17].

http://cs.wikipedia.org/wiki/Forezn%C3%AD_v%C4%9Bdy

předpisů, a to konkrétně v § 105 až 111, oddílu čtyři, hlavy páté, upravující **obecné zásady dokazování**. Uvedené právní předpisy byly také zákonným podkladem této práci.

3. Znalecký posudek

3.1. Obecně o dokazování v trestním řízení

Pro správné pochopení významu znaleckého posudku v trestním řízení je nutné se alespoň rámcově seznámit s pojmem dokazování.

Dokazování považujeme za jednu z hlavních procesních činností orgánů činných v trestním řízení,²⁵ jimž si zjišťují skutkový podklad pro své rozhodnutí. Je to činnost, která neprobíhá pouze v hlavním líčení, byť právě v tomto stádiu spočívá těžiště dokazování z hlediska viny obžalovaného, příp. uložení trestu či ochranného opatření za trestný čin, jimž byl uznán vinným. Uplatňuje ve všech stádiích trestního řízení, přičemž právě určité stádium bude ovlivňovat jeho obsah a formu.

Význam dokazování spočívá v tom, že jde o jedinou cestu, jak si orgán činný v trestním řízení může a musí obstarat skutkové podklady pro své rozhodnutí, případně pro jiný postup, což vyplývá ze skutečnosti, že v trestním řízení se vždy meritorně rozhoduje o jisté události, která se stala v minulosti, s níž orgán činný v trestním řízení nebyl seznámen tak, že by jí sám pozoroval, nýbrž se o ní dozvídá nepřímou a rekonstruuje jí dodatečně pomocí jiných, zprostředkujících skutečností (důkazů).²⁶

Okruh okolností, jež je nezbytné dokazovat v každém konkrétním případě, je v každé trestní věci závislý na skutečných podmínkách a okolnostech toho kterého případu, na jeho povaze a rozsahu, na právě probíhajícím stádiu trestního stíhání, konkrétní důkazní situaci. Pro značnou různorodost trestních případů nelze uplatňovat nějaké obecné schéma, které by zcela vyčerpávajícím způsobem dalo návod k tomu, jaké okolnosti je nutné dokazovat. Z tohoto pohledu tak bude muset kvantitativní a zároveň kvalitativní meze dokazování stanovit orgán činný v trestním řízení sám.²⁷

²⁵ Srov. BRADÁČ, Albert, Miroslav KLEDUS a Pavel KREJČÍŘ. *Soudní znalectví*. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2010, s. 51. ISBN 978-80-7204-704-8.

²⁶ CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Trestní právo procesní*. 4. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 295. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 80-7201-594-X.

²⁷ FRYŠTÁK, Marek a Zdeněk KREJČÍ. *Postavení znalce v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 13-18. ISBN 978-80-210-4955-0.

K poznání skutkové okolnosti, jež má být zjištěna, slouží ve smyslu trestního řádu *důkazní prostředky*, jako procesní činnosti orgánu činného v trestním řízení za zákonem upravené součinnosti stran. V tomto smyslu jsou důkazními prostředky například výslech obviněného, výslech svědka, výslech znalce, ohledání osob nebo věci, čtení listiny a další, z nichž orgán činný v trestním řízení čerpá poznatky o vyšetřované události. Demonstrativní výčet důkazních prostředků je uveden v § 89 odst. 2 TŘ.

Poznatek, který je předmětem dokazování čerpáme z určitého nositele - *pramene důkazu*, jímž může v tomto smyslu být osoba (obviněný, svědek, znalec apod.) nebo z věci (předmět ohledání, listina).

Konečně *důkazem* rozumíme přímý poznatek nebo výsledek činnosti orgánu činného v trestním řízení při dokazování, například obsah výpovědi svědka, obsah listiny, výsledek znaleckého zkoumání apod. Je to tedy informace, která vyplynula z procesních úkonů při dokazování. O tuto informaci pak orgán činný v trestním řízení bude opírat svá skutková zjištění, která budou podkladem pro jeho rozhodnutí.²⁸

3.2. Právní úprava znaleckého dokazování

Otázky znaleckého dokazování jsou v trestním řádu (dále jen „TŘ“) upraveny v § 105 až § 111, samostatného oddílu čtvrtého. Oddíl je systematicky zařazen v hlavě páté, nazvané: *Dokazování*. TŘ v této části upravuje pouze dílčí otázky týkající se přibrání znalce, výběru znalce, poučení a výslechu znalce, dále vadami posudku, znaleckou činností ústavů a znaleckým posudkem předloženým stranou. V ostatních otázkách odkazuje v § 111 na speciální přepisy, jimiž jsou: Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZnalZ“) a Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících (dále jen „ZnalV“).

²⁸ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, 377 - 380. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-80-7179-572-8.

Dále TR upravuje provádění důkazu znaleckým posudkem v hlavním líčení v § 210. Přiměřeně se uplatní rovněž § 213 a násl. trestního řádu.

3.3. Pojem znaleckého posudku

TR pojem znalecký posudek v žádném svém ustanovení neuvádí, stejně tak definici znaleckého posudku nepodává ani ZnalZ či ZnalV.

Pojmové vyjádření znaleckého posudku však lze nalézt v mnoha odborných publikacích. Například D. Císařová v publikaci *Trestní právo procesní* podává pravděpodobně nejzdařilejší definici znaleckého posudku takto:²⁹

„Znalecký posudek je samostatným důkazním prostředkem, kterým si orgány činné v trestním řízení nebo strany trestního řízení opatřují od osob, nebo orgánů tomu zvláště odborně způsobilých – znalců – odborné skutkové poznatky.“

P. Strejc ve své publikaci *Soudní lékařství pro právníky* ke znaleckému posudku uvádí:³⁰ *„Cílem a výsledkem znaleckého zkoumání je znalecký posudek. Vyjadřuje odborné názory znalce na posuzovanou věc v souvislostech, které lze ozřejmit v rámci znaleckého oboru.“*

A. J. Bělohlávek a R. Hátová ve své publikaci *Znalci v mezinárodním prostředí* k definici znaleckého posudku uvádí:³¹ *„Znalecký posudek je definován jako soubor výroků soudního znalce podle zákona o znalcích a tlumočnících, který má náležitosti podle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti k provedení zákona o znalcích a tlumočnících.“*

M. Tichý a M. Valjentová ve své publikaci *Expertní a expertízy znalecký posudek* označují co do obsahu, uspořádání a funkce, jako určitý druh

²⁹ CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Trestní právo procesní*. 4. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 352. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 80-7201-594-X.

³⁰ STREJC, Přemysl. *Soudní lékařství pro právníky*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 12. Beckova skripta. ISBN 80-7179-364-7.

³¹ BĚLOHLÁVEK, Alexander J a Renáta HÁTOVÁ. *Znalci v mezinárodním prostředí: v soudním řízení civilním a trestním, v rozhodčím řízení a v investičních sporech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, s. 28. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-80-7400-395-0.

dokumentu, který je hmotným výstupem expertízy. Expertízou je přitom dle autorů souhrn činností, kterou se získávají a analyzují podklady pro rozhodování na základě výroků jednoho nebo více expertů.³²

Poměrně často se lze v aplikační praxi setkat s pojmem *expertíza*. V rámci trestního řízení to bude nejčastěji v činnostech inklinujících spíše k vědnímu oboru kriminalistice³³, která však v trestním řízení zaujímá zcela klíčové postavení.³⁴ Zde je označována též jako *kriminalistická expertíza*, a tak se s tímto pojmem setkáme spíše při úkonech policejního orgánu v přípravném řízení. Jako pojem je expertíza chápána mnohdy různorodě, od synonyma pro znalecký posudek, přes jeho chápání jako výsledku znaleckého zkoumání stojícího vedle znaleckého posudku, až po celkový proces utváření znaleckého důkazu (od rozhodnutí o nutnosti přibrání znalce, přes vlastní znalecké zkoumání až k vlastnímu využití výsledků zkoumání.³⁵

Jako proces utváření znaleckého důkazu je *expertíza* chápána vědním oborem kriminalistikou a je definována jako: „*samostatná kriminalistická metoda, spočívající v systému úkonů a operací směřujících k odhalení nebo objasnění skutečností důležitých pro dokazování v trestním řízení za použití odborných znalostí a metod z různých oblastí vědy, techniky, umění a řemesel*“³⁶.

Domnívám se, že pro účely této práce není nutné pojmově expertízu od znaleckého posudku odlišovat. Stejně jako v případě znaleckého posudku je expertíza prováděna osobou disponující určitými odbornými znalostmi. Shoda je také v tom, úkol expertízy zásadně určuje osoba odlišná od experta samotného a i v případě expertízy jsou užívány specifické odborné znalosti, metody a postupy zkoumání, jež v mnohých případech svou specifičností

³² TICHÝ, Milík a Mila VALJENTOVÁ. *Experti a expertízy*. Praha: Linde, 2011, s. 234. ISBN 978-80-7201-823-9.

³³ Blíže ke kriminalistice: RYBÁŘ, Miroslav. *Základy kriminalistiky: (vybrané kapitoly pro studenty povinně volitelného předmětu právnických fakult)*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2001, 13 - 20. Právnické učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86473-03-1.

³⁴ MUSIL, Jan. *Kriminalistika*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 8. ISBN 80-7179-362-0.

³⁵ FRYŠTÁK, Marek a Zdeněk KREJČÍ. *Postavení znalce v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 22, výklad k pozn. č. 26. ISBN 978-80-210-4955-0.

³⁶ MUSIL, Jan. *Kriminalistika*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2001. s. 20. ISBN 80-7179-362-0.

překračují obecně uznávané znalecké posudky, či s nimi vůbec splývají v jedno.

3.4. Účel znaleckého posudku

Účelem znaleckého posudku *je objasnění určitých skutkových okolností na základě odborných znalostí v příslušném oboru*³⁷, přičemž pojmem odborných znalostí je nutné rozumět pouze takové odborné znalosti, které orgán činný v trestním řízení zpravidla nemá a mít nemusí.

Pokud bychom se na znalecký posudek podívali pohledem tradičního **dělení důkazů**,³⁸ byl by podle vztahu k předmětu řízení důkazem *usvědčujícím*, nebo naopak *ospravedlňujícím*. Vyloučit však nelze ani vývoj důkazní situace tak, že původně usvědčující znalecký posudek se stane ospravedlňující (a naopak). Podle pramene je znalecký posudek důkazem *odvozeným (zprostředkovaným)*, což vyplývá ze skutečnosti, že se znalec s okolnostmi trestné činnosti seznamuje až v průběhu trestního řízení zprostředkovaně (nejčastěji studiem spisu). Podle vztahu k dokazované skutečnosti bude zpravidla důkazem *přímým*.

3.5. Dělení znaleckých posudků:

Znalecké posudky v trestním řízení můžeme dělit podle různých kritérií. Jako ideální se mi jeví dělení znaleckých posudků uvedené autory Musil, Konrád, Suchánek v učebnici Kriminologie³⁹:

A) podle **druhu oboru** vědy, techniky, umění nebo řemesel, jehož specifické metody a poznatky jsou při znaleckém zkoumání aplikovány. Jedná se o základní klasifikační kritérium, podle kterého rozeznáváme znalecké posudky z oboru bezpečnost práce, dopravy, ekonomiky, kriminalistiky a forenzních

³⁷ Srov. rozh. č. 56/1965 Sb. rozh. tr.

³⁸ CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Trestní právo procesní*. 4. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2006, 311 - 314. Vysokoškolské právní učebnice. ISBN 80-7201-594-X.

³⁹ MUSIL, Jan. *Kriminologie*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 285 - 286. ISBN 80-7179-362-0.

disciplín, zdravotnictví a další⁴⁰. K otázce kategorizace znaleckých oborů je však nutno doplnit, že hledisko konkrétního oboru není jediným dělítkem. Jednotlivé obory, tak jak jsou pro přehlednost a lepší použitelnost při vyhledávání vhodného znalce uvedeny v seznamu znalců, se totiž mnohdy (nikoliv nutně) dále člení na **odvětví**, případně **specializace** (vyjadřující v podstatě nejužší možný vztah znalce k oboru své znalecké činnosti), což je třeba mít neustále na paměti, zejména v procesu přibírání konkrétního znalce/znalců toho kterého oboru.⁴¹

B) Podle **počtu přibraných znalců**. V tomto smyslu rozeznáváme znalecké posudky *podané jedním znalcem*, znalecké posudky *podané dvěma znalci*⁴² a znalecké posudky *podané více než dvěma znalci*. Z hlediska počtu znalců bude ve většině případů postačovat přibrat znalce jednoho, což lze ostatně vyčíst z ustanovení § 105 odst. 1 TŘ, kde se primárně hovoří o znalci (myšleno jednotlivci). Tato úprava vychází z racionálního předpokladu, že ve většině případů bude schopen podat kvalitní a objektivní znalecký posudek jeden znalec – fyzická osoba. Znalecký posudek prováděný více než dvěma znalci bude spíše výjimkou a bude se jednat o případy mimořádně obtížné, vyžadující například víceoborové znalecké zkoumání.

C) Dle **časové posloupnosti** rozlišujeme znalecký posudek *prvotní*, což nevyžaduje dalšího vysvětlení; *doplňující*, který reaguje na nově vzniklé skutečnosti s cílem je dát do souladu s prvotním znaleckým posudkem. Případně doplňuje prvotní neúplný znalecký posudek, což musí učinit vždy stejný znalec. *Opakovaný znalecký posudek* přichází v úvahu tehdy, bude-li zjištěno, že prvotní znalecký posudek nebyl proveden úplně, je nesrozumitelný, případně trpí vadami a tyto vady se nepodařilo dodatečně odstranit ani výslechem znalce, případně doplňujícím znaleckým zkoumáním. Zde však platí zásada, že nový znalec, který musí podat nový posudek, musí se v něm současně vyjádřit ke znaleckému posudku předchozímu⁴³. Opakovaný znalecký

⁴⁰ V době vypracování této diplomové práce je v seznamu znalců zapsáno 50 oborů, které se člení do 128 odvětví

Dostupné na: [http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/\\$\\$SearchForm?OpenForm](http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/$$SearchForm?OpenForm)

⁴¹ Tak například obor zdravotnictví se dělí na dalších 16 odvětví, a v rámci těchto odvětví, představující jednotlivá oddělení klinické medicíny, tato odvětví se navíc dále člení na mnohé specializace.

⁴² Srovnej § 105 odst. 4 TŘ.

⁴³ R 11/1987-I

posudek bude možné vypracovat také v situaci, kdy prvotní (či doplňující) znalecký posudek bude v zásadním rozporu s ostatními doposud zjištěnými důkazy ve věci, nebo vzniknou-li pochybnosti o správnosti závěrů v tomto posudku uvedeném.⁴⁴ Důvodem k opakovanému posudku bude rovněž překročení kompetencí znalce, jakož i dodatečně zjištěná podjatost.⁴⁵

D) Podle **skladby odborných znalostí** lze znalecké posudky dělit na *jednooborové* a *víceoborové*. Podstata víceoborových znaleckých posudků spočívá v tom, že k řešení vysoce odborných otázek je třeba znalostí z více oborů a tyto otázky od sebe nelze oddělit a řešit je samostatně po jednotlivých oborech.

E) Podle **formy** na znalecký posudek *písemný* a znalecký posudek *ústní*, *podávaný do protokolu*.

3.6. Náležitosti znaleckého posudku

Z pohledu znalce je znalecký posudek určitým projevem jeho odborné činnosti - *úkonem* - který je v rámci trestního procesu opatřován specifickým, zákonem upraveným postupem. Z takového nazírání na znalecký posudek vyplývá požadavek, aby byl takový úkon proveden řádně, tedy se všemi zákonem stanovenými náležitostmi.

TŘ náležitosti znaleckého posudku neuvádí, a proto je nutno ve smyslu § 111 odst. 1 použít zvláštních předpisů.⁴⁶

Každý znalecký posudek musí mít stanovenou **formu**. Ta je ze zákona možná dvojí: *písemná* nebo *ústní* (do protokolu). Formu posudku určí orgán, který znalce přibral, přičemž nejčastěji jí bude forma písemná.⁴⁷ Je nepřijatelné, aby si formu posudku určoval znalec, například s tím, že se mu nic psát nechce, proto to, co má, uvede pouze do protokolu. Dalším formálním

⁴⁴ Srovnej Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. Vydání. Praha : C.H.Beck 202, s. 751-752.

⁴⁵ Srovnej § 11 odst. 1 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících

⁴⁶ Srovnej § 8 a 13 ZnaZ a dále § 13 ZnaIV.

⁴⁷ Straně sporu v zásadě možnost rozhodnutí o formě posudku nepřisluší, neboť sama nemá možnost ovlivnit, aby jí oslovený znalec podal posudek ústně do protokolu, tudíž posudek předložený stranou sporu bude mít vždy formu písemnou.

požadavkem je *podpis posudku* a připojení *otisku úřední pečeti*, a to na každém vyhotovení posudku.⁴⁸ ZnalV další náležitosti posudku v již zmíněném § 13 odst. 2, 4 a to: *nález*, *posudek* a *znalecká doložka*.⁴⁹

3.6.1. Nález⁵⁰

Dle ZnalV **nález** zahrnuje popis zkoumaného materiálu, popřípadě jevů a souhrn skutečností, k nimž při úkonu znalec přihlížel.⁵¹ Před samotným nálezem by však měl znalecký posudek vždy obsahovat rovněž *označení*, že se jedná o znalecký posudek, *kdo znalce přibral* (nejlépe i s číslem jednacím spisu), dále by měl obsahovat *jméno znalce*, *obor/odvětví/příp. specializace*.

První část nálezu (zadání) má sloužit znalci jako „odrazový můstek“ k vypracování odpovědi na položené otázky. Následuje část *podkladová* a *argumentační*. V rámci podkladové části nálezu znalec hodnotí, jaké podklady bude nutné použít, zda mu byly potřebné podklady již poskytnuty, či bude muset sám ještě některé obstarat.⁵² Znalecký posudek by měl v tomto smyslu obsahovat souhrn podkladů, z nichž bude patrné, za jakých podkladů znalec při svých závěrech vycházel.⁵³ Nejde o to všechno opsat, ale spíše udělat výtah důležitých skutečností k jednotlivým podkladům, k nimž bude znalec přihlížet při samotném zkoumání. Mezi podkladovou a následnou argumentační částí musí být zjevné logické souvislosti. Argumentační část nálezu je těžištěm znaleckého posudku, obsahuje zvolené postupy znalce při analýze a hodnocení

⁴⁸ Otisk pečeti znalce a jeho podpis bude pravidelně vyžadován rovněž na vyúčtování znaleckého.

⁴⁹ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, 451, marg. č. 585. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-80-7179-572-8.

⁵⁰ DORFL, Lubos. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, 49 - 54. ISBN 978-80-7400-148-2.

⁵¹ Je otázkou, jak si vyložit slovní spojení „popis zkoumaného materiálu“ v § 13 odst. 2 ZnalV, nicméně osobně se domnívám, že by znalec měl do nálezové části posudku vypracovat jakýsi seznam všech materiálů nebo chcete-li podkladů, které k posudku dostal, či sám vyžádal. Smysl tohoto požadavku vidím například v poměrně obsáhlých posudcích zpracovávaných v tzv. medicínských kauzách, v nichž jsou posudky kardinálními důkazy. Když jsou pak orgánu činnému v trestním řízení předkládány obhajobou opatřené posudky, mnohdy se zcela opačnými závěry, nelze z nich vyčíst, jaké podklady měl znalec vůbec k dispozici k závěrům, k nimž došel.

⁵² Srovnej § 107 odst. 1 TŘ

⁵³ Pravidelně to budou výpisy ze spisu (např. výpověď svědka..., výpověď obviněného..., popis věcné stopy – předložené zbraně, listiny ze spisu, jiné posudky ve spisu obsažené apod.), dále např. výpisy ze zdravotnické dokumentace, kterou znalec sám vyžádá, podklady zjištěné činností znalce (měření, výsledky znaleckých experimentů – např. zkušební střelba ze předložené zbraně apod.).

podkladů. Je částí, která by měla orgánu činnému v trestním řízení dát vždy odpověď na to, jak znalec ke svým závěrům (odpovědím na položené otázky) dospěl. Tato část by měla obsahovat všechny výpočty, měření, výsledky provedených testů, apod.⁵⁴.

3.6.2. Posudek

Posudek zahrnuje výčet otázek, na které má znalec odpovědět, spolu s odpověďmi na ně.⁵⁵ Odpovědi by měly logicky vyplývat z provedených zjištění, uvedených v argumentační části nálezu, což se ne vždy děje. Znalec by měl rovněž uvést postup, jak ke svým závěrům dospěl.

3.6.3. Znalecká doložka

Znaleckou doložku je třeba umístit na poslední straně. Obsahuje označení seznamu příslušného krajského soudu, v němž je znalec zapsán, označení oboru, v němž je znalec oprávněn podávat znalecké posudky a číslo, pod kterým je znalecký posudek zapsán ve znaleckém deníku. Je autorizačním a evidenčním nástrojem.

Znalecký posudek může (ale nemusí) obsahovat i přílohy, které se řadí až za doložku.

Požadavky na vnější zpracování posudku stanoví § 13 odst. 3 ZnalV tak, že znalecký posudek (písemný) musí být sešit, jeho jednotlivé strany musí být očíslovány a sešivací šňůra musí být připevněná na zadní straně posledního listu posudku a přetištěna znaleckou pečeti.⁵⁶

⁵⁴ Zde je vhodné, avšak ne všichni znalci tak činí, výsledky testů podpořit příslušnými legendami. Osobně mi při hodnocení znaleckého posudku pomohlo, že například znalecký posudek z oboru technické obory, odvětví plynové spotřebiče v případě smrtelné otravy oxidem uhelnatým, obsahoval kromě výsledků měření úniku oxidu uhelnatého do prostoru koupelny, což bylo stanoveno prostou číselnou (laikovi nic neříkající) hodnotou v závislosti na době měření, rovněž připojenou tabulku vyjadřující přípustné limity oxidu uhelnatého v konkrétních časových úsecích. Stejně například ve znaleckém posudku k soudní pitvě pomůže, kromě stanovení hladiny karboxylhemoglobinu v krvi, legenda (tabulka) s vymezením jednotlivých hodnot karboxylhemoglobinu a jejich účinků na člověka.

⁵⁵ V praxi však mnohdy znalci otázky znovu nevypisují, nýbrž svým odpovědím přidělují čísla dle otázek, na něž odpovídají. Z toho plyne zásadní požadavek na to, jednotlivé otázky očíslovat, čímž se předem vyvarujeme případným záměnám odpovědí na otázky.

⁵⁶ K tomu je třeba dodat, že pro znalecký posudek podaný znalcem ad hoc nepřichází v úvahu použití znalecké pečeti a znalecké doložky. Těmito identifikačními a

3.7. Znalecký posudek vs. odborné vyjádření

Novelou TRŘ provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., došlo ke změně ust. § 105 odst. 1 TRŘ v tom smyslu, že od 1.1.2002 má být vyžádán znalecký posudek teprve tehdy, když pro složitost věci nepostačuje vyžádat odborné vyjádření. Stav před novelou byl v zásadě opačný a k posouzení odborných otázek měl být vyžadován přednostně znalecký posudek a jen v jednoduchých případech bylo možné vyžádat odborné vyjádření.⁵⁷

„Za **odborné vyjádření** v jednodušších případech se v praxi považuje lékařská zpráva o zranění poškozeného a s ním souvisejících otázkách, nebo zpráva o ceně zboží či služeb od právnické nebo fyzické osoby, provozující obchodní živnost nebo živnost poskytující služby.“⁵⁸

Co je tedy určujícím rozdílem mezi odborným vyjádřením a znaleckým posudkem? TRŘ v této souvislosti pracuje s kritériem *složitosti věci*. Jedná se o kritérium nejasné, umožňující zcela subjektivní a různorodý výklad. Jan Chmelík ve své publikaci *Místo činu a znalecké dokazování* uvádí tyto diferenční znaky:⁵⁹

- k podání odborného vyjádření, na rozdíl od znaleckého posudku, není potřeba osoby v postavení znalce,⁶⁰
- odborné vyjádření bude vyžadováno v méně náročných případech, tedy v případech s menšími požadavky na odbornost a znalosti osoby, která ho podává,

evidenčními nástroji znalec ad hoc nedisponuje, neboť není zapsán do seznamu „stálých“ znalců.

⁵⁷ Důležité je upozornit na to, že takový postup se nepoužije v případech, kdy je obligatorně stanoveno přibrat znalce (§ 105 odst. 4, § 115, 116 a 118 TrŘ).

⁵⁸ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 444. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-80-7179-572-8.

⁵⁹ CHMELÍK, Jan. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 166 - 169. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86898-42-3.

⁶⁰ Tomu však nelze rozumět tak, že by znalec nemohl podat odborné vyjádření. Právě naopak, v aplikační praxi jsem se mnohokrát setkal s tím, že státnímu zástupci nestačilo odborné vyjádření od osoby, disponující určitou odbornou vybaveností, ale mnohdy trval na odborném vyjádření znalce. Konkrétně se jednalo o praxi při vyčíslování škod použitých movitých věcí, což jsme jako policejní orgán prováděli pomocí zástupců právnických osob (nejčastěji bazarů, zastaváren). Něktými státními zástupci nebyla tato praxe akceptována a bylo vyžadováno vyčíslení znalcem, ve formě odborného vyjádření.

- znalecký posudek je třeba vyžádat tehdy, jestliže posouzení otázky vyžaduje delší dobu, je zde nutnost systematického studia odborné literatury, využívání zásadních empirických a teoretických poznatků vědy, které je nutno komplexním způsobem analyzovat a aplikovat na daný případ, apod.⁶¹
- v případě odborného vyjádření není bezpodmínečně nutné vysokoškolské vzdělání, jako je tomu v drtivé většině u znalců,
- odborné vyjádření je „pouze“ listinný důkaz,
- proti osobě, která podává odborné vyjádření, nelze vznést námitky, a to ani proti její odbornosti,
- osobu, podávající odborné vyjádření nelze vyslechnout, případné vady odborného vyjádření tedy bude nutné řešit formou doplnění⁶².

Osobně se domnívám, že se hranice mezi odborným vyjádřením a znaleckým posudkem mnohdy přeceňuje, což možná je někdy tím hlavním důvodem, proč jsou tato polemická a čistě subjektivní rozhodnutí zároveň tak složitá. Jediný důvod této úpravy spatřuji ve snaze snížení finančních nákladů resortu ministerstva vnitra vynakládané na znalecké posudky. Osobně jsem v aplikační praxi, v případě úmrtí osoby na otravu oxidem uhelnatým při provozu karmy (tedy v případě vždy objasňovaném pomocí znaleckých posudků), byl nucen postavit dokazování na odborném vyjádření k plynové karmě od revizního technika plynových spotřebičů, který neměl vysokoškolské vzdělání, nebyl zapsán do seznamu znalců a revize plynových spotřebičů prováděl na základě příslušného osvědčení. I toto odborné vyjádření, které po celou dobu řízení nebylo ani jednou zpochybněno obviněným, či jeho obhájcem, bylo následně jedním z důkazů pro rozhodnutí o vině obžalovaného.

3.8. Znalecký posudek předložený stranou

Platný TŘ byl v době svého vzniku typickým modelem inkvizičního řízení⁶³. Četnými novelizacemi je tento stav postupně překonáván a dochází k

⁶¹ srov. Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 9/2003.

⁶² Dokonce ani znalce, podávajícího odborné vyjádření nelze vyslechnout jako znalce do té doby, než bude ve věci přibrán jako znalec a poučen ve smyslu ust. § 106 TŘ.

⁶³ Charakteristickými rysy je, že orgán, který vede v určitém stádiu řízení, má zároveň výlučnou povinnost obstarávat a provádět důkazy potřebné k objasnění věci a na

posilování zásady kontradiktornosti⁶⁴ trestního řízení, která se obecně projevuje rozšířením možností strany obhajoby při „soupeření se státním zástupcem“. Jeden z takových projevů kontradiktornosti řízení zavedla i novela TŘ, provedená zákonem č. 265/2003 Sb., když s účinností od 1.1.2002 vnesla do trestního řízení nové možnosti stran řízení:

a) v obecném slova smyslu – doplněním § 89 odst. 2 TŘ větou druhou, když nově stanoví: *„Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyžádal orgán činný v trestním řízení, ale předložila jej některá ze stran, není důvodem k odmítnutí takového důkazu;“*⁶⁵

b) v užším slova smyslu (myšleno co do problematiky znaleckých posudků) - vložení § 110a, který stanoví: *„Jestliže znalecký posudek předložený stranou má všechny zákonem požadované náležitosti a obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku, postupuje se při provádění tohoto důkazu stejně, jako by se jednalo o znalecký posudek vyžádaný orgánem činným v trestním řízení...;“*⁶⁶

c) žádat, aby dle § 215 odst. 2 TŘ bylo straně obhajoby v hlavním líčení umožněno provést důkaz, konkrétně pak vyslechnout znalce – jako další významný prvek kontradiktornosti řízení před soudem, umožňující stranám (obviněnému, případně jeho obhájci a státnímu zástupci), provést důkaz výslechem znalce.

Touto úpravou zanikla obecná praxe paušálního odmítání důkazů předložených stranou, jako tomu bylo zvykem před tzv. „velkou novelou“, kdy se státní zástupce s posudky obhajoby sice zabýval, ale jen potud, aby

základě nich pak ve věci rozhoduje. Obviněnému se garantuje právo na obhajobu s tím, že závisí na něm, jak jej využije, nicméně se nepředpokládá, že obhajoba bude vést důkazní řízení, tím spíše, že by obstarávala důkazy.

⁶⁴ Jedná se o zásadu francouzského původu z přelomu 19. a 20. století, která při zachování zásad inkvizičního procesu umožňovala obviněnému a jeho obhájci podrobit prověrce důkazy provedené soudem.

Zdroj: CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Trestní právo procesní*. 4. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 296. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 80-7201-594-X.

⁶⁵ Zákon č. 141/1967 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

⁶⁶ Zákon č. 141/1967 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

odůvodnil, proč z nich nevycházet.⁶⁷ V tomto smyslu je nutno doplnit, že právo strany řízení předložit posudek existovalo ještě před účinností zákona č. 265/2003 Sb., nicméně takový posudek byl nahlížen vždy jako listinný důkaz⁶⁸. Zařazením ustanovení § 110a TŘ se tedy poskytuje straně možnost předložit již od počátku důkaz v podobě znaleckého posudku a nikoliv v podobě listinného důkazu, jak tomu bylo v době do 31.12.2001.⁶⁹

Jelikož má být znalecký posudek předložený stranou v zásadě rovnocenný znaleckému posudku, vyžádanému orgánem činným v trestním řízení, je nutné, aby kromě obligatorního *prohlášení znalce o tom, že si je vědom trestních následků nepravdivého posudku*⁷⁰ obsahoval ostatní zákonem předepsané *náležitosti*⁷¹, stejně tak je nutno zachovat vnější formu posudku. Kromě formálních a obsahových náležitostí bude muset naplnit rovněž požadavky na jeho objektivní hodnocení, včetně všech nároků na odůvodněnost zjištěných závěrů, logickou jednotnost a soulad dílčích zjištění s vyslovenými závěry.

Po předložení znaleckého posudku stranou, se již znalec nepoučuje, s výjimkou jeho případného výsledku, kde k poučení ve smyslu § 106 věty druhé dojít musí.

Možné aplikační problémy v praxi:

Domnívám se, že v praxi je i otázka předkládání znaleckých posudků stranami obhajoby, příp. poškozeného způsobila přivodit jisté aplikační problémy:

⁶⁷ *Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související*. Praha: Nakladatelství ORAC, s.r.o., 2003, roč. 2003, č. 5. ISSN 1211-2860.

⁶⁸ Listinným důkazem se rozumí listiny, které svým obsahem prokazují nebo vyvracejí dokazovanou skutečnost, vztahující se k trestnému činu nebo k obviněnému. Listinný důkaz provádí soud v hlavním líčení tak, že příslušnou listinu přečte, obsahuje-li text, který lze číst, jinak sdělí její obsah. Stranám řízení se umožňuje do takové listiny nahlédnout.

⁶⁹ Znaleckým posudkem, rovnocenným s takovým, který opatřil orgán činný v trestním řízení, se stával zásadně až poté, co byl znalec zákonem stanoveným způsobem poučen a po tomto poučení se na obsah znaleckého posudku odvolal. Ve své podstatě tak dochází ke zrychlení tohoto postupu, jelikož se připouští, aby znalec oslovený stranou učinil prohlášení o vědomosti si trestních následků nepravdivého posudku již při jeho vyhotovení.

⁷⁰ Znalec se v tomto smyslu *de facto* poučuje sám, poučení neprovádí orgán činný v trestním řízení. Doložka, obsahující poučení je dána přímo ze zákona.

⁷¹ Srovnej § 13 ZnalZ a § 13 ZnalV.

1. Předně je to skutečnost, že je to strana, kdo znalci vymezuje znalecký úkol. Určení odbornosti znalce není v mnoha případech zdaleka jednoduché. Je třeba počítat s tím, že existují hraniční obory, které mohou danou problematiku zpracovávat, rovněž někteří znalci vykonávají širší praxi, než je jejich specializace zapsaná v seznamu znalců. Určení správné hranice se tak může stát velmi obtížným. Seběmenší vybočení od odbornosti znalce, při vymezení znaleckého úkolu pak bude prakticky znamenat vyhotovení vadného posudku.

2. Znění § 110a TŘ ukládá orgánu činnému v trestním řízení, aby znalci kterékoliv ze stran poskytl potřebnou součinnost. Blíže však nestanoví na jaké informace má znalec strany vlastně nárok. Těmito informacemi jsou zjevně myšleny všechny, které jsou potřebné pro vypracování znaleckého posudku. Problém však dle mého názoru může nastat se *zdravotnickou dokumentací poškozeného*. Je tedy možné poskytnout zdravotnickou dokumentaci poškozeného ve smyslu § 110a TŘ znalci obhajoby, který byl obviněným (resp. jeho obhájcem) požádán o vypracování znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství?⁷² Domnívám se, že nikoliv. Tento závěr odůvodňuji jednak absencí výslovné úpravy v trestním řádu, jednak zněním, v tomto směru speciálního, zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu § 67b odst. 10 zák., který upravuje nakládání se zdravotnickou dokumentací pacienta⁷³. V takovém případě tedy znalecký posudek předložený stranou bude trpět zásadní absencí podkladů pro zpracování, což nutně bude muset vést k jeho odmítnutí, jako posudku, jež byl vypracován nikoliv řádně ve smyslu § 8 ZnaZ a § 13 odst. 1,2 ZnalV.⁷⁴

3. Další problém je možné shledat v situaci, kdy orgán činný v trestním řízení, ještě v rámci přípravného řízení, za využití § 65 odst. 2 TŘ odmítne straně obhajoby právo nahlédnout do spisu, včetně ostatních práv s tím spojených. Kolektiv autorů Šámal, Král, Baxa, Púry v publikaci Trestní řád –

⁷² Myslím tím případ, kdy obviněný opatří znalecký posudek znalce s úmyslem vyvrátit, že zranění poškozeného, jež mu způsobil, nejsou svým charakterem taková, aby se jednalo o ublížení na zdraví, či těžkou újmu na zdraví.

⁷³ Do zdravotnické dokumentace mohou nahlížet, a to v rozsahu nezbytném pro vypracování znaleckého posudku zadaného orgány činnými v trestním řízení nebo soudy soudní znalci v oboru zdravotnictví v rozsahu nezbytném pro vypracování znaleckého posudku zadaného orgány činnými v trestním řízení nebo soudy.

⁷⁴ K tomu bych chtěl ještě poznamenat, že právě pro tyto případy je nutné vyžadovat od znalců přesný popis zkoumaných podkladů v nálezové části posudku – viz. výše podkapitola 3.4.2

komentář, díl I. uvádí, že znalec nespadá ani do jedné ze zákonem vymezených skupin osob, které mají právo nahlížet do spisu, proto mu tedy ani nemůže být toto právo zákonným způsobem omezeno, z čehož vyplývá, že znalci je třeba nahlédnutí do spisu umožnit vždy.⁷⁵ Osobně takovou úpravu nepovažuji zrovna za vhodnou, neboť hrozí, že by znalec mohl v takovém případě fungovat jako mezičlánek, jež obviněnému (toho času omezenému v právu nahlížet do spisu) bude poskytovat důležité informace z vyšetřovacího spisu, čemuž orgán činný v trestním řízení nebude schopen účinně zabránit a může tak dojít k nevratnému ohrožení, resp. zmaření přípravného řízení.

4. Konečně poslední problém shledávám vůbec v samotné podstatě znaleckých posudků předkládaných stranou, neboť u každého takto podaného posudku vždy bude existovat reálné nebezpečí, že znalec bude ovlivněn objednatelem, a nikoliv nutně vědomě. Nedělám si iluze o tom, že by objednatel znalci vždy vylíčil skutečnosti o události (věci) zcela objektivně, naopak se domnívám, že tak vždy bude činit tak trochu ze svého pohledu, což může znamenat jisté zkreslení výsledků takového znaleckého posudku.

⁷⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 4. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2002, 342, marg. č. 11. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-7179-634-4.

4. Znalec

4.1. Obecně k osobě znalce

Formální a obsahové náležitosti znaleckého posudku, o nichž jsem pojednal v předchozí kapitole, však nejsou jedinými kritérii k hodnocení určitého dokumentu, obsahujícího odborné úsudky, jako znaleckého posudku. K tomu je současné nutné, aby znalecký posudek v této zákonem stanovené podobě pocházel od subjektu k tomu způsobilému. Z dikce zákona⁷⁶ vyplývá, že se musí vždy jednat o osobu, která je vzhledem ke svému vzdělání, odborné přípravě, dovednostem a zkušenostem považována za toho, kdo je kvalifikován a jehož zvláštní znalosti a zkušenosti v určitém oboru překračují běžnou kvalifikaci a znalosti průměrné osoby, přičemž tato kvalifikace a znalosti musí být dostatečné k tomu, aby se ostatní mohli oprávněně a s odvoláním na příslušnou právní úpravu garantující kvality znalce spoléhat na odborný úsudek této osoby (v oblasti vědy, techniky nebo v jiném oboru)⁷⁷. Kromě samotné odbornosti znalce je tedy podstatné, že kvality takto odborně způsobilé osoby garantuje příslušná právní úprava.⁷⁸

TŘ takovou osobu označuje jako *znalce* a otázky s ní spojené upravuje v ustanoveních § 105-111, oddílu čtvrtém, který je systematicky zařazen do hlavy páté, upravující obecné zásady *dokazování*.

Kdo a jakým způsobem může být ustanoven znalcem, jaké jsou předpoklady k výkonu znalce, jakým způsobem jsou znalci za svoji činnost odměňováni a mnohé další otázky spojené se znaleckou činností TŘ nestanoví a v jejich úpravě opět odkazuje na použití zvláštních předpisů,⁷⁹ z nichž vyplývá, že znaleckou činnost vykonávají *znalci zapsaní do seznamu znalců a ústavy* (§ 21). Výjimkou je možnost ustanovit znalcem osobu nezapsanou do seznamu znalců, to však jen výjimečně za zákonem stanovených podmínek.⁸⁰

⁷⁶ Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících.

⁷⁷ BĚLOHLÁVEK, A.J., HÓTOVÁ, R. Znalci v mezinárodním prostředí – v soudním řízení civilním a trestním, v rozhodčím řízení a v investičních sporech. Vydání první. Praha : C. H. Beck, 2011, str. 5

⁷⁸ Srov. § 2 odst. 1 ZnalZ

⁷⁹ Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů a Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících.

⁸⁰ Srov. § 24 ZnalZ

Výlučně tato skupina subjektů má tedy právo podávat znalecké posudky pro účely trestního řízení.

4.2. Pojem

Jak uvádí kolektiv autorů J. Musil, V. Kratochvíl, P. Šámal v právnické učebnici Kurs trestního práva, Trestní právo procesní: „*znalcem je osoba se speciálními odbornými znalostmi a vědomostmi v určitém oboru (např. v oboru zdravotnictví, psychologie, chemie, stavebnictví, kriminalistiky, která pak zahrnuje zejména balistiku, daktyloskopii, písmoznalectví, mechanoskopii apod.), která tyto své znalosti a vědomosti využívá k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení*“.⁸¹

Obecně **úloha znalce** spočívá v tom: „poskytnout soudu nezávislé a neutrální hodnocení konkrétní posuzované otázky, založené na jeho odborných znalostech a vypracované na podkladě určitých vymezených skutkových okolností“.⁸² Takové vymezení úlohy znalce z ní činí osobu v trestním řízení v zásadě *nezastupitelnou*, neboť procesní strany takovými odbornými znalostmi nedisponují, a i kdyby jimi disponovaly, stejně by k objasnění odborných otázek bylo nutno vždy opatřit znalecký posudek, neboť pouze ten za daného stavu zajišťuje znaleckou nezávislost, objektivitu a nestrannost při posouzení příslušné odborné otázky.⁸³

4.3. Postavení znalce v trestním řízení

Postavení znalce v trestním řízení je obecně odvozováno z ust. § 12 odst. 6 TŘ. Toto ustanovení přesně vymezuje, kdo může být procesní stranou

⁸¹ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, str. 443. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-80-7179-572-8.

⁸² BĚLOHLÁVEK, Alexander J a Renáta HÓTOVÁ. *Znalci v mezinárodním prostředí: v soudním řízení civilním a trestním, v rozhodčím řízení a v investičních sporech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, str. 6, bod 11. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-80-7400-395-0.

⁸³ V tomto smyslu k otázce nestrannosti srovnej ust. § 11 odst. 1 ZnalZ.

v trestním řízení.⁸⁴ Z tohoto vymezení stran řízení vyplývá, že znalec je osobou zásadně *odlišnou od procesních stran*.

Znalce v trestním řízení je dále nutné přísně **odlišovat rovněž od osoby svědka**. Je to dáno tím, že svědek událost, kterou popisuje ve své výpovědi, bezprostředně vnímal svými smysly, a to vždy v době *mimo trestní řízení*⁸⁵. Naproti tomu znalec podává znalecký posudek ke skutečnostem, které sám svými smysly nevnímal a dozvěděl se je zprostředkovně, zejména studiem spisu, tedy až v rámci probíhajícího trestního řízení.

Spojení funkce znalce a svědka v jedné osobě není přípustné také proto, že bezprostřední osobní dojem znalce by mohl negativně ovlivnit hodnocení výsledků řízení, které znalec provádí pro potřebu znaleckého posudku.⁸⁶ Např. znalec z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství, by mohl být při hodnocení otázky, zda z útoku pachatele hrozil nějaký těžší následek, negativně ovlivněn například brutalitou útoku, kterou vnímal jako očividný svědek, přičemž každý znalec by mohl takovou brutalitu osobně vnímat jinak. Proto, **jestliže je někdo ve věci svědkem, nemůže být přibrán jako znalec, a naopak**, jestliže je někdo přibrán jako znalec, nemůže být při podávání posudku vyslýchán jako svědek, tedy podle procesních předpisů platných pro výslech svědka, ale jen podle procesních předpisů platných pro výslech znalce (§ 106 a 108 TR).⁸⁷

Jiným diferenčním kritériem osoby znalce a svědka je také to, že zatím co konkrétní osoba svědka je v řízení zásadně *nezměnitelná* (neplést s nezastupitelností – viz.výše), pod hrozbou ztráty objektivitu důkazu svědeckou výpovědí⁸⁸, lze znalce naopak *změnit* v tom smyslu, že pokud znalecký posudek nemůže podat určitý znalec (např. v důsledku náhlé těžké choroby), je možné k vypracování znaleckého posudku ke stejné otázce přibrat

⁸⁴ Stranou v trestním řízení je ten, proti němuž se řízení vede (jeho obhájce, zákonný zástupce), zúčastněná osoba a poškozený a v řízení před soudem též státní zástupce. Stejně postavení jako strana má i jiná osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede nebo která podala opravný prostředek.

⁸⁵ srov. § 12 odst. 10 TR

⁸⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 4. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2002, str. 726. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-7179-634-4.

⁸⁷ viz. R 11/1977

⁸⁸ Jedná se o případy tzv. svědeckých výpovědí z třetí ruky.

jiného znalce činného v témže oboru, aniž by tím orgán činný v trestním řízení riskoval ztrátu objektivitu takového důkazu.

4.4. Způsobilost být znalcem

Konkrétní osoba se stává znalcem zásadně vždy *jmenováním*, nebo *ustanovením* znalcem *ad hoc*. Na tomto místě se budu blíže zabývat otázkou jmenování znalce, znalec *ad hoc* je zařazen v následující samostatné podkapitole.

4.4.1. Jmenování znalcem

Pravomoc ke jmenování znalců je zákonem (ZnalZ) rozdělena mezi ministra spravedlnosti a předsedy krajských soudů, kteří tuto pravomoc v otázce jmenování znalců vykonávají na základě a v rozsahu zmocnění ministra spravedlnosti.⁸⁹

Ke jmenování znalce dochází na základě výběru mezi osobami, které splňují podmínky pro jmenování, které jsou stanoveny takto:

- a) musí být českým (v zákoně uvedeno československým) státním občanem⁹⁰,*
- b) musí mít potřebné znalosti a zkušenosti z oboru, v němž má jako znalec působit, především toho, kdo absolvoval speciální výuku pro znaleckou činnost, jde-li o obor, v němž je taková výuka zavedena,*
- c) musí mít takové osobní vlastnosti, které dávají předpoklad pro to, že znaleckou činnost může řádně vykonávat,*
- d) musí také se jmenováním souhlasit.⁹¹*

Považuji za nutné se z uvedených požadavků zaměřit zejména na bod b) a c).

Bod b), věta první vyžaduje po kandidátovi potřebné znalosti a zkušenosti v oboru, v němž má jako znalec působit. Pokud nahlédneme do oficiálního

⁸⁹ srov. § 3 odst. 1 ZnalZ

⁹⁰ dle § 4 odst. 2 ZnalZ může tuto podmínku v odůvodněných případech prominout ministr spravedlnosti, domnívám se, že spíše než znalecké činnosti, se týká tlumočnictví, jež je tímto zákonem rovněž upraveno a souvisí s tím, že řada tlumočnicků, těch obecně složitějších jazyků, není české státní příslušnosti (např. tlumočníci do vietnamštiny, čínštiny apod.).

⁹¹ Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

seznamu znalců, nalezneme zde 50 oborů, dále se dělicích na 128 odvětví. ZnalZ ani ZnalV však při tomto počtu odborností nestanoví žádná další kritéria či požadavky pro výběr nejvhodnějšího kandidáta. Praxe krajských soudů je tak v praxi odkázána pouze hodnocení dosaženého vzdělání (nejčastěji se bude jednat o nejvyšší možné vysokoškolské vzdělání v magisterském, doktorandském či inženýrském studijním programu), případně jsou dále vyžadovány různé atestační zkoušky (např. v oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství), absolvování postgraduálních speciálních studií,⁹² výkon odborné praxe v oboru po určitou dobu (obvykle od 5 do 10 let), případně úspěšné absolvování ověření odborných znalostí (písemný test, ústní pohovor před příslušným poradním sborem předsedy krajského soudu apod.).

Bod b) věta druhá dále hovoří o absolvování speciální výuky pro znaleckou činnost, jde-li o jmenování pro obor, v němž je taková výuka zavedena. Jedná se o studium, v rámci kterého žadatel získá základní znalosti právní úpravy znalecké činnosti a praktické dovednosti týkající se vypracování znaleckého posudku⁹³. Hlavní problém je však v tom, že hodnocení dosažené odbornosti kandidátů nemá pevný základ, s jistou mírou nadsázky jej lze shrnout úslovím: „Jiný kraj, jiný mrav.“ Přitom znalci nemají ničím omezenou činnost pouze pro kraj, v němž mají bydliště, ale mohou znaleckou činnost vykonávat na celém území státu. *Reálně zde tedy není žádná garance, že například znalec z Olomouckého kraje bude svými schopnostmi stejně kvalitní jako znalec z Moravskoslezského kraje.*

Co se týče **bodu c)** hodnotím podmínku "osobních vlastností, které dávají předpoklad pro to, že znalecká činnost bude řádně vykonávána", za zcela neodpovídající úrovni současné legislativy. Současný stav právní úpravy znalecké činnosti přímo volá po tom, aby požadavky na jmenování znalců byly rozšířeny přinejmenším o bezúhonnost znalce a požadavek plné způsobilosti k právním úkonům osoby znalce.⁹⁴

⁹² Např. v Ústavu soudního inženýrství Vysokého učení technického v Brně pro obor ekonomika, odvětví ceny a odhady, specializace stroje a zařízení.

⁹³ *Vysoké učení technické v Brně: Ústav soudního inženýrství: Kurzy soudního znalectví na ÚSI VUT v Brně* [online]. [Copyright 2012 VUT] [cit. 2012-03-17]. Dostupné z: <http://www.vutbr.cz/usi/uchazeci/kurzy-soudnich-znalcu>

⁹⁴ srov. § 5 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, dále srov. § 60 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb. o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů, dále § 7 odst. 1 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů.

Splnění podmínek vyjmenovaných v § 4 ZnalZ však neznamená automaticky vhodnost kandidáta pro výkon znalecké činnosti a jeho následné jmenování. K otázce právního nároku na jmenování znalcem zaujal negativní stanovisko Ústavní soud České republiky, naposledy v usnesení ze dne 16.09.2010, sp. zn. III.ÚS 2245/10, ve kterém v podstatě plně odkázal na dřívější usnesení Ústavního soudu České republiky, ze dne 27.10.2005, sp.zn. II. ÚS 153/04,⁹⁵ zabývající se v podstatě stejnou argumentací ústavní stížnosti: „*Tomu, kdo požádá o jmenování znalcem, nevzniká, a to ani při splnění všech zákonných podmínek, právní nárok na to, aby znalcem jmenován skutečně byl.*“ Výslovně pak Ústavní soud konstatoval: *"jmenování do funkce znalce nelze považovat za právo každého občana"*.⁹⁶

Poté co je určitá osoba vybrána a následně jmenována znalcem, je povinna složit slib do rukou toho, kdo ji jmenoval. Přesně znění slibu obsahuje § 6 odst. 2 ZnalZ. Složení slibu je podmínkou zápisu do seznamu znalců a tudíž i předpokladem k výkonu znalecké činnosti, což vyplývá ze znění § 7 odst. 1 ZnalZ.

4.4.2. Odvolání znalce

Tak jako ZnalZ upravuje otázky jmenování znalce, obsahuje rovněž ustanovení o jeho odvolání, což činí v § 20. Výčet důvodů odvolání je taxativní, tudíž jiné důvody k odvolání uplatnit nelze. Odvolání provádí vždy ten orgán, který znalce jmenoval, tedy buď ministr spravedlnosti, nebo předseda krajského soudu, úpravu procesního postupu odvolání však nenalezneme jak v ZnalZ, tak ani ve ZnalV, proto je nutné si vypomoci přiměřenou aplikací správního řádu.

Důvody pro odvolání znalce jsou:

- a) *dodatečně se ukáže, že nebyly splněny podmínky pro jeho jmenování, anebo jestliže tyto podmínky odpadly,*

⁹⁵ NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu [online]. [© 2006 AutoCont CZ, a.s.] [cit. 2012-03-17]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>

⁹⁶ srov. Usnesení Ústavního soudu ČR, ze dne 16.9.2010, sp. zn. III ÚS 2245/10 NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu. Ústavní soud České republiky [online]. © 2006 AutoCont CZ, a.s. [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>

- b) *po jmenování nastaly skutečnosti, pro které znalec nemůže svou činnost trvale vykonávat,*
- c) *znalec přes výstrahu neplní nebo porušuje své povinnosti,*
- d) *organizace, u níž je znalec zaměstnán prokáže, že mu znalecká činnost brání v řádném výkonu povinností vyplývajících z pracovního poměru,*
- e) *znalec požádá o své odvolání.⁹⁷*

Bod a) a b) nevyžaduje bližšího vysvětlení, neboť se v obou případech váže k zákonným podmínkám výkonu znalecké činnosti, jež jsou taxativně stanoveny v již zmíněném § 4 odst. 1 ZnalZ.

Důvod k odvolání znalce stanovený pod bodem c) je důvodem, kterým je uplatňována odpovědnost znalce za porušení jeho právních povinností, podle ZnalZ a ZnalV (např. § 6, 8,10,11 ZnalZ, resp. § 13 ZnalV), jakož i dalších procesních předpisů (např. § 66 odst.1 TŘ).

Důvod odvolání znalce, uvedený pod bodem d), autor L.Dörfl v komentovaném vydání Zákona o znalcích a tlumočnících hodnotí jako běžně neuplatňovaný, v zákoně obsažený spíše jako pozůstatek minulého uspořádání společensko-ekonomických poměrů (myšleno doby vzniku tohoto zákona).⁹⁸

Bod e) rovněž nebude činit žádných výkladových problémů, neboť se na něj vztahují případy, kdy znalec ukončí svou znaleckou činností na základě svého svobodného rozhodnutí.

Domnívám se, že by se v souvislosti s odvoláváním znalců jevila jako praktická možnost **pozastavení práva vykonávat znaleckou činnost**. Už jen proto, že ZnalZ ani ZnalV nestanoví, zda je po odvolání znalce a jeho vyškrtnutí ze seznamu, možné jej opětovně znalcem jmenovat.⁹⁹ Vzhledem k tomu, že tato možnost není zákonem výslovně vyloučena, lze soudit, že po odpadnutí překážky, jež vedla k odvolání, bude opakované jmenování znalcem možné. Původní znalec se ovšem stane opět pouze kandidátem na jmenování a bude s tak muset opět podrobit celému jmenovacímu procesu. Dočasné

⁹⁷ Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁸ DORFL, Lubos. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, str. 205. ISBN 978-80-7400-148-2.

⁹⁹ Zejména při důvodech momentálního nesplnění podmínek pro výkon znalecké činnosti (§ 20 písm. a), b) ZnalZ)

přerušení znalecké činnosti se mi z tohoto pohledu jeví daleko pružnější, neboť by umožňovalo lépe reagovat na momentální početní stavy znalců, zejména v málo obsazených oborech.

4.5. Odměna znalce a náhrada nákladů

Z TŘ a ZnalZ vyplývá, že znalci náleží za podání znaleckého posudku odměna, tzv. znalečné a náhrada hotových výloh, které účelně vynaložil v souvislosti se znaleckým posudkem¹⁰⁰. Takovými náklady ZnalZ myslí náklady na cestování, náhrady ušlé mzdy v souvislosti s předvoláním ke státnímu orgánu, věcné náklady, náklady za využití materiální vybavení organizace, které znalec nevlastní a současně potřebuje k výkonu znalecké činnosti¹⁰¹, a náklady spojené s přibráním pracovníků na pomocné práce¹⁰². Nákladem v tomto smyslu mohou být i náklady vynaložené na konzultanta, jehož znalec pro účely vypracování znaleckého posudku přibral, pokud však s přibráním konzultanta souhlasil orgán, který znalce ustanovil, v opačném případě se znalec vystavuje riziku, že náklady vynaložené na konzultanta ponese sám.¹⁰³

Právním podkladem pro určení výše odměny je ZnalZ a ZnalV. Podkladem pro stanovení výše odměny znalce, případně vynaložených nákladů, bude písemné vyúčtování zaslané znalcem spolu s vypracovaným posudkem¹⁰⁴. Pokud bude znalecký úkon podáván ústně do protokolu, bude podkladem pro stanovení odměny ústně znalcem provedené vyúčtování odměny a nákladů zachycené do protokolu.

¹⁰⁰ srov. §111 TŘ, § 17 odst. 1 ZnalZ

¹⁰¹ např. při vypracování znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví toxikologie, přibráný znalec hradí na svůj náklad použití různých činidel a dalších chemických materiálů, jež jsou vlastnictvím organizace, ve které je znalec-fyzická osoba zaměstnána, a tyto výlohy následně účtuje (při doložení faktury) orgánu činnému v trestním řízení.

¹⁰² např. pomocné práce při kompletaci posudku apod.

¹⁰³ srov. § 18 odst. 2 ZnalZ

¹⁰⁴ srov. § 19 odst. 1 ZnalZ

4.5.1. Plátce odměny

Znalečné bude znalcem účtováno vždy na vrub toho orgánu činného v trestním řízení, který znalce k podání znaleckého posudku přibral. V přípravném řízení jím bude zpravidla policejní orgán, může jím být státní zástupce, a v řízení před soudem to bude předseda senátu (samosoudce).¹⁰⁵ Znalečné je hrazeno jednotlivými resorty v rámci organizačních složek (v případě Policie ČR jsou takovými organizačními složkami státu jednotlivá krajská ředitelství, která jsou zároveň účetními jednotkami).¹⁰⁶

4.5.2. Stanovení výše odměny

Rozhodnutí o výši odměny znalce je zákonem svěřena orgánu, který znalce přibral, neboť to bude právě on, kdo bude odměnu znalce hradit. Takové rozhodnutí má v zásadě povahu správního rozhodnutí, neboť znalec je vůči orgánu činnému v trestním řízení v postavení nerovném, podřízeném a nese tak znaky veřejnoprávního vztahu.¹⁰⁷ Při rozhodování o odměně znalce je tak nutno se přiměřeně řídit zásadami správního řízení¹⁰⁸ (zákonost řízení, zákaz zneužití pravomoci, zásada proporcionality, rychlosti a hospodárnosti, zásada součinnosti stran a další).¹⁰⁹

Odměna znalce se podle ZnalZ určuje sazebníkem, který je ZnalV strukturován podle hodinové sazby a tato hodinová sazba se dle § 16 ZnalV pohybuje v rozmezí od 100 – 350 Kč/za hodinu. Lhůta k určení odměny znalce je zákonem stanovena nejpozději do dvou měsíců.

¹⁰⁵ Rozhodnout o znalečném může též justiční čekatel, soudní tajemník a vyšší soudní úředník. Rozhoduje-li se o odměně znalce, případě náhradách v rámci státního zastupitelství, nepřísluší to tato pravomoc právnímu čekateli, a o odměně znalce, případně náhradách tak vždy rozhodne státní zástupce.

Zdroj: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 4. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2002, str. 760, marg. č. 11., Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-7179-634-4.

¹⁰⁶ srov. § 8 odst. 1 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁷ srov. Správní právo: Oddíl 2: Právo veřejné a právo soukromé. HENDRYCH, Dušan. *Správní právo*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006, 21 - 25. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-7179-442-2.

¹⁰⁸ Správní řád: Oddíl 4: Základní zásady činnosti správních orgánů. HENDRYCH, Dušan. *Správní právo*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006, 351 - 356. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-7179-442-2.

¹⁰⁹ blíže k tomu - FRYŠTÁK, Marek a Zdeněk KREJČÍ. *Postavení znalce v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2009, str. 114 - 116. ISBN 978-80-210-4955-0.

Při stanovení odměny znalce je nutné hodnotit zejména:

- stupeň odbornosti potřebné k provedení znaleckého úkonu a množství účelně vynaložené práce na vypracování znaleckého úkonu (§ 16 ZnalZ);
- charakter a účelnost pomocných prací tak, aby tyto pomocné práce nebyly znalci účelově zmnožovány a časově natahovány s cílem dosáhnout vyšší účtované částky;
- přiměřenost doby trvání úkonu, což se provádí porovnáním obdobných odborných úkonů a částek za ně účtovaných;¹¹⁰
- rovněž je nutné přihlídnout k dodržení lhůty pro podání znaleckého posudku.

Orgán činný v trestním řízení po přezkoumání vyúčtování znaleckého a náhrad nákladů může rozhodnout v zásadě třemi způsoby:

- 1.) v případě, že ve vyúčtování neshledá rozpory se zvláštními právními předpisy (ZnalZ a ZnalV) *vyúčtování proplatí*. V takovém případě se nevydává žádné rozhodnutí, nýbrž se vyúčtování s průvodním tiskopisem zašle na příslušné ekonomické oddělení toho kterého orgánu činného v trestním řízení;
- 2.) v případě, že ve vyúčtování budou nalezeny rozpory v počtech (nesoulad ceny jednotlivých položek s celkovou cenou), rozpory účetní povahy (např. chybějící číslo účtu příjemce platby), chybějící údaje (razítko znalce, chybějící peněžité položky) apod., *vyúčtování vrátí* znalci k doplnění, opravě apod.
- 3.) v případě, že vyúčtování bude formálně správné, avšak orgán činný v trestním řízení po přezkumu vyúčtování dojde k závěru, že znalci náleží odměna v jiné výši, než jaká je nárokována znalcem, *vydá usnesení*¹¹¹, ve

¹¹⁰ V této souvislosti jsem v praxi mohl opakovaně porovnat svým způsobem totožné (ve smyslu odbornosti a rozsahu vymezeného úkolu) znalecké posudky z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství, zpracované znalci, jejichž jména není třeba uvádět, kdy jeden z nich zpracovává posudek cca o dva měsíce déle za celkovou cenu okolo 20.000,-Kč, oproti druhému, který jej vypracuje v poloviční lhůtě a za 8.000,-Kč s tím, že ten dražší z nich obsahoval navíc pouze barevné obrázky znázorňující způsobená poranění, dále znalcem pořízené fotografie (v otázkách nepožadované), až okatě rozsáhlý několikastránkový výtah ze spisu a zdravotnické dokumentace a v neposlední řadě neoficiální odůvodnění, že on je přece jen obecně uznávaný.

¹¹¹ srov. § 119 TR.

kterém určí odměnu znalce sám¹¹². V přípravném řízení takové usnesení vydá policejní orgán, či státní zástupce. V řízení před soudem to bude předseda senátu (samosoudce). Usnesení, v němž orgán činný v trestním řízení podrobně odůvodní krácení znalecké odměny, následně zašle znalci, jenž má možnost vznést opravný prostředek v podobě *stížnosti*, jež má odkladný účinek. V případě, že proti usnesení stížnost podána nebude, nebo jí nebude vyhověno, nabude právní moci a orgán činný v trestním řízení toto usnesení s vyznačenou právní mocí opět zašle příslušnému ekonomickému oddělení k proplacení.

4.5.3. Zvýšení a snížení odměny

Znalci může být v určitých případech přiznáno zvýšení odměny za znalecký úkon. Podmínky pro mimořádné zvýšení sazby odměny stanoví vyhláška v § 20 takto:

1. ve zvlášť odůvodněných případech může být odměna výjimečně přiměřeně zvýšena až 20 %, je-li znalecký posudek vzhledem k okolnostem mimořádně obtížný;
2. až o 10 % může být odměna zvýšena, jde-li o posudek, jímž je přezkoumáván posudek jiného znalce;
3. až o 50 % může být odměna zvýšena, je-li vyžadováno spěšné provedení úkonu, nebo bylo znalci uloženo provést úkon v den pracovního volna nebo pracovního klidu anebo v noci;
4. s tím, že shora uvedená zvýšení odměny lze slučovat.¹¹³

ZnalV počítá i s postupem opačným, tedy snížením stanovené sazby odměny, kdy v tomto smyslu může hranici sazby, uvedenou v § 16 ZnalV, orgán, jež znalce přibral, po vlastním uvážení snížit až o 20 %, a to

¹¹² V tomto případě je však nutno rozlišovat dva pojmy týkající se stanovení výše odměny orgánem, který znalce přibral, a to: možnost toho, kdo znalce přibral, **určit** výši znaleckého, ve smyslu § 111 odst. 2 TŘ a možnost odměnu (rozuměj opět znalecké) **krátit** ve smyslu § 17 odst. 2 ZnalZ. Pojmově jde o dva různé termíny a odpovídají tomu dva různé postupy. Prvním z nich orgán, který znalce přibral, určí výši znaleckého konkrétní sazbou u každé jednotlivé položky na základě posouzení odbornosti, rozsahu práce, apod. Výsledkem bude stanovení sazby v položce - studium spisu – 2 hod. po 150 Kč/hod. Při druhém postupu, tedy krácení, naopak orgán ponechá sazby jednotlivých položek vyúčtování, ale jako určitou sankci celkovou odměnu znalce zkrátí, např. v důsledku toho, že znalecký posudek nebyl proveden řádně, či nebyl proveden včas ve stanovené lhůtě. Podle ust. § 27 ZnalV lze odměnu mimořádně snížit až na polovinu, resp. jí odepřít v celém rozsahu, jestliže byl znalecký úkon proveden opožděně nebo nekvalitně.

¹¹³ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících

v případech, ve kterých se jedná o často se opakující znalecké posudky, posuzující prakticky stále stejné skutečnosti.

4.5.4. Paušální sazby odměny a náhrady nákladů

Paušální odměny a náhrady nákladů byly do vyhlášky zavedeny novelou vyhlášky č. 432/2002 Sb., kde jsou v § 23 ZnalV stanoveny případy, kdy za znalecký posudek náleží zvláštní paušální sazby odměny a náhrady nákladů. Ve vztahu k určení sazby odměny tak, jak o něm bylo pojednáno výše, mají paušální sazby odměny přednost a nelze podle nich postupovat jen v případech, kdy sám znalec doloží, že je nutné při stanovení sazby vycházet z postupu podle sazby hodinové.¹¹⁴

4.5.6. Lhůta k vydání rozhodnutí o odměně znalce a k proplacení znalečného

TŘ stanoví orgánu činnému v trestním řízení *dvouměsíční lhůtu* k určení znalečného. Jedná se tedy o lhůtu, v níž orgán činný v trestním řízení musí určit znalečné a užije se zejména v případech, kdy orgán činný v trestním řízení nesouhlasí s vyúčtováním předloženým znalcem a v rámci své pravomoci bude odměnu určovat odlišně od předloženého vyúčtování, resp. jí bude krátit, či snižovat. Jakmile bylo znalečné, případně náhrady nákladů orgánem činným v trestním řízení přiznány, nerozhodno zda akceptací vyúčtování, které bylo předloženo znalcem, či nabytím právní moci usnesení, jímž bylo znalečné určeno orgánem činným v trestním řízení, běží další *lhůta 30 dnů* k proplacení přiznaných nároků. Jak je uvedeno kolektivem autorů Šámal, Král, Baxa, Púry v publikaci *Trestní řád – komentář – díl. I:* „Nedodržení této lhůty může mít v případě škody, takovýmto nesprávným úředním postupem vzniklé, důsledky z hlediska regresního nároku dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nezákonným úředním postupem.“¹¹⁵

¹¹⁴ DORFL, Lubos. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, str. 109 - 110. ISBN 978-80-7400-148-2.

¹¹⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 4. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2002, str. 167, č. 1 k § 29 odst. 2. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-7179-634-4.

4.6. Znalec ad hoc

Různorodost soudní praxe a předmětů řízení před státním orgánem znemožňuje každý obor lidské činnosti podřadit pod odpovídající obor činnosti znalecké, mající vždy svůj odraz v seznamu znalců. Stejně tak se v určitých oborech znalecké činnosti mohou orgány činné v trestním řízení v praxi setkat s *nedostatkem znalců* zapsaných do seznamu, či alespoň s momentální *nedosažitelností znalce* zapsaného do seznamu v těch případech, v nichž znalecké zkoumání nesnese odkladu. Východiskem z této situace je § 2 odst. 2 ZnalZ, který umožňuje orgánu činnému v trestním řízení využít k podání znaleckého posudku i jinou kvalifikovanou osobu, a tuto, při splnění zákonem taxativně stanovených podmínek, přibrat jako tzv. *znalce ad hoc*¹¹⁶.

Obecně tedy můžeme takového *znalce ad hoc* považovat za jakéhosi *příležitostného znalce*, ten však může plnit znalecké úkoly pouze na základě ustanovení orgánem činným v trestním řízení, nikoliv stranou řízení.

I tento postup má své zákonné podmínky, které lze v zásadě rozdělit na podmínky týkající se:

1. *osobní sféry znalce*,
2. *jež se váží k okolnostem probíhajícího řízení*.

ad. 1. V tomto případě bude muset orgán činný v trestním řízení posoudit odbornost této osoby, což učiní v zásadě podobně, jako to činí v rámci výběru osob pro funkci znalce krajský soud. Kromě odbornosti se dále požaduje vyslovení *souhlasu s ustanovením*, což se může zdát nepřiliš významným, avšak ve skutečnosti má takový souhlas na osobu značný dopad, neboť po souhlasu s ustanovením a doručení opatření o přibrání znalce dochází k jejímu formálnímu ustanovení znalcem a přechází na ní tímto momentem speciální povinnosti a hlavně odpovědnost z této činnosti ve smyslu ZnalZ, ZnalV a TR.

ad. 2. Podmínky, jež se váží k *okolnostem probíhajícího řízení*, stanoví § 24 odst. 1 ZnalZ takto:

¹¹⁶ *Ad hoc* [ad hók]: je latinský termín, znamenající doslova „k tomuto“, překládaný jako „za určitým účelem“ nebo „pro tento jednotlivý (konkrétní) význam“.

a) *pro některý obor není znalec do seznamu zapsán* – bude se jednat o obor, na který příloha vyhlášky, obsahující seznam znaleckých oborů, nereflekovala.

b) *znalec zapsaný do seznamu nemůže úkon provést* – osobně se s tímto důvodem velmi často setkávám, na vině je v tomto případě vnitřní strukturace oborů a jedná o situace, kdy se obor (v rámci mé aplikační praxe nejčastěji obor zdravotnictví) dále člení na četná odvětví a tato odvětví dále na specializace, kdy oslovený znalec, byť zapsaný pro daný obor do seznamu, se necítí vzhledem k odvětví či specializaci dostatečně kvalifikován pro podání znaleckého posudku v dané věci. Mimo to se může jednat o případ, kdy znalec z omluvitelného důvodu nemůže znalecký posudek podat (dlouhodobá nemoc, vyčerpání apod.).

c) *jestliže by provedení úkonu znalcem zapsaným do seznamu bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady* – v tomto případě se bude odrážet obecná zásada hospodárnosti řízení¹¹⁷.

Před samotným podáním znaleckého posudku však znalec ustanovený *ad hoc* musí složit *slib*,¹¹⁸ a to do rukou orgánu, který jej znalcem ustanovil. Vázanost takto podaným slibem se týká pouze toho konkrétního posudku, k němuž byl znalec ustanoven, a jeho zákonné účinky se váží pouze k tomuto jedinému, konkrétnímu trestnímu řízení.¹¹⁹ Stejně jako souhlas osoby s ustanovením znalcem má i složení slibu pro znalce dalekosáhlé důsledky, neboť jeho složením na sebe bere povinnosti ve slibu výslovně uvedené, jako je přesné dodržování právních předpisů, nestranný výkon znalecké činnosti, povinnost plného využití svých znalostí a povinnost mlčenlivosti ve vztahu ke skutečností, o nichž se při výkonu znalecké činnosti dozví.¹²⁰

¹¹⁷ srov. § 18 odst. 1,2 ZnalZ, v této souvislosti zejména náklady na cestovní výdaje.

¹¹⁸ Znění slibu obsahuje § 6 odst. 2 ZnalZ.

¹¹⁹ Nejlépe bude tato okolnost seznatelná a ověřitelná podle čísla jednacního spisu, v němž došlo k ustanovení znalce *ad hoc*. Je vyloučeno, aby byl tento slib používán v dalších trestních věcech, byť vedených u stejného orgánu činného v trestním řízení.

¹²⁰ DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 151-156. ISBN 978-80-7400-148-2.

4.7. Znalecký ústav

Znalecký posudek nemusí orgánům činným v trestním řízení vypracovat pouze znalec zapsaný do seznamu znalců, resp. ustanovený *znalec ad hoc*. Různorodost kriminálních jednání mnohdy staví orgány činné v trestním řízení před řešení značně obtížných případů, v nichž rozsah využití odborných znalostí a vědomostí odborníků/znalců daleko přesahuje možnosti znalce-fyzické osoby. Právě v takových případech je možné požádat o vypracování znaleckého posudku *ústav*¹²¹.

TŘ takový postup předpokládá, když stanoví:

§ 110 Posudek ústavu

*(1) Ve výjimečných, zvláště obtížných případech, vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení, může policejní orgán nebo státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu přibrat státní orgán, vědecký ústav, vysokou školu nebo instituci specializovanou na znaleckou činnost k podání znaleckého posudku nebo přezkoumání posudku podaného znalcem.*¹²²

Tato úprava se v podstatě shoduje s ustanovením § 21 odst. 2 ZnalZ, III. Oddílu, který stanoví:

§ 21

*(2) Ve zvláště obtížných případech vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení mohou státní orgány požádat vědecké ústavy, vysoké školy a instituce, aby samy podaly posudek.*¹²³

Koncepci znalecké činnosti ústavů tak můžeme rozdělit do **dvou skupin**:

1.) se jedná o znaleckou činnost *v případech výjimečných, zvláště obtížných, vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení*. Znalecký posudek může v tomto smyslu podat vědecký ústav, vysoká škola a instituce, která je uvedena

¹²¹ srov. § 2 odst. 1 ZnalZ

¹²² Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

¹²³ Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

ve druhém oddílu seznamu ústavů¹²⁴ vedeném Ministerstvem spravedlnosti ČR.¹²⁵ Jde o ústavy jiné, než ty, které jsou uvedeny v prvním oddílu zmíněného seznamu.¹²⁶

Jedná se tedy o ještě výrazně vyšší stupeň náročnosti, než je tomu v případě objasnění skutečnosti *zvláště důležité* – k níž se přibírají v zásadě znalci dva.¹²⁷ Přibrání ústavu v takovém případě provede policejní orgán nebo státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu. Procesním stranám tato možnost nepřísluší.

Ústavy ve smyslu § 110 odst. 1 TrŘ, jsou většinou vědecké, vysokoškolské či jiné instituce, zabývající se vysoce odbornou činností při rozvíjení poznatků v určitém oboru. Znaleckou činností se nezabývají primárně. Většinou se jedná o veřejnoprávní instituce vědecké, vysokoškolské nebo výzkumné¹²⁸. Předpokládá se v nich obsazení nejlepšími pracovníky daného oboru, speciální technické vybavení, schopnost řešení nejsložitějších otázek, vyžadujících mimořádný vědecký či výzkumný přístup.

Činnost ústavu ve smyslu ustanovení § 110 TrŘ (tedy ústavů zapsaných ve II. oddíle seznamu ústavů, vedeném Ministerstvem spravedlnosti) může směřovat:

a) k vypracování zcela nového znaleckého posudku;

¹²⁴ Seznam ústavů kvalifikovaných pro znaleckou činnost [online]. 2012 [cit. 2012-03-28]. Dostupné z: [http://datalot.justice.cz/justice/znust.nsf/\\$\\$Search?OpenForm](http://datalot.justice.cz/justice/znust.nsf/$$Search?OpenForm)

¹²⁵ Postupem dle § 110 odst. 1 TrŘ lze přibrat tzv. *vědeckou znaleckou instituci*. Takovou může být v zákonem vymezených případech: *státní orgán* (např. ministerstvo, Komise pro cenné papíry, Česká národní banka), *vědecký ústav* (např. Akademie věd ČR nebo Výzkumný ústav bezpečnosti práce, Strojírenský zkušební ústav), *vysoká škola* (např. 1. Lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze), a konečně *instituce specializovaná na znaleckou činnost* (jimiž jsou znalecké ústavy zapsané ve II. oddíle seznamu ústavů vedeného Ministerstvem spravedlnosti).

Zdroj: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 4. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2002, s. 754. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-7179-634-4.

¹²⁶ Srov. Organizační pokyn ministra spravedlnosti, sp. zn. č.j. 41/2010-OD-ZN, jímž se upravuje postup při vyřizování žádostí o zápis do seznamu ústavů kvalifikovaných pro znaleckou činnost podle § 21 odst. 3 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících.

¹²⁷ srov. § 105 odst. 4 TrŘ

¹²⁸ Zákon č. 283/1992 Sb., o Akademii věd České republiky, zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, zákon č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích.

b) nebo bude činnost ústavu směřovat *k přezkoumání posudku podaného jiným znalcem* (není rozhodné, zda bude přezkoumáván znalecký posudek znalce, či znalecký posudek ústavu).¹²⁹

2.) Znění § 111 odst. 1 TŘ odkazuje v otázce ustanovení znalců na zvláštní předpisy. Ve smyslu § 2, § 5, § 21 odst.1 ZnaZ, lze jako znalce přibrat (ustanovit):¹³⁰

- *především ústavy nebo jiná pracoviště, pokud jsou v určitém oboru specializovány na znaleckou činnost.*

Dle této úpravy by takový ústav měl být přibrán k podání znaleckého posudku ve smyslu ust. § 105 odst. 1 TŘ vždy přednostně před znalcem, zapsaným do seznamu znalců. Jedná se o ústavy odlišné od těch, kterými jsme se zabývali pod bodem č. 1. Hlavní rozdíl je ten, že jsou zakládány primárně za účelem poskytování znalecké činnosti.¹³¹

Osobně v úpravě znalecké činnosti ústavů spatřuji určité *schizma*, neboť trestní řád v ust. § 105 odst. 1 TŘ stanoví, že orgán činný v trestním řízení přibere znalce – jednoduchým výkladem lze dovodit, že jím má být znalec-fyzická osoba a činnost ústavů předpokládá jako určitou nadstavbu v mimořádně obtížných případech, vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení. O ústavech nebo pracovištích specializovaných na znaleckou činnost (a myslím tím zejména soukromé právnické osoby zřízené za účelem poskytování znalecké činnosti) se trestní řád nezmiňuje, nicméně § 111 odst. 1 TŘ v otázkách ustanovení znalců odkazuje na zvláštní předpis, který naopak ve svém § 21 odst. 1 ZnaZ stanoví povinnost státnímu orgánu přibrat ústav nebo jiné pracoviště specializované na znaleckou činnost přednostně, před znalcem

¹²⁹ R 15/1986 – ten kdo byl ve smyslu věty druhé § 110 odst. 1 TŘ označen jako zpracovatel posudku ani jiná osoba podílející se na vypracování ústavního posudku nesmí být totožný se znalcem, který podal předchozí posudek v téže věci, jen je přezkoumáván vědeckým ústavem. Skutečnost, že jedním ze zpracovatelů posudku ústavu, jímž byl v přípravném řízení přezkoumáván posudek znalců ve smyslu § 110 odst. 1 TrŘ, byl jeden ze znalců, kteří přezkoumávaný posudek podali, je vadou tohoto řízení.

¹³⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 4. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2002, 758, marg. č. 1. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-7179-634-4.

¹³¹ DORFL, Lubos. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 140-144. ISBN 978-80-7400-148-2.

zapsaným do seznamu. Postup ve smyslu § 21 odst. 1 ZnalZ si však dost dobře nedovedu představit už jen s ohledem na finanční výdaje, jež by tím i v poměrně jednoduchých případech nastaly, neboť z úpravy není vůbec zřejmé, jak by takové přibírání ústavu probíhalo, zda by byl nějak omezen počet zpracovatelů takového posudku. Jen při stanovení dvoučlenné skupiny zpracovatelů by náklady dvojnásobně stouply. Pokud by bylo možné v rámci ústavu (zapsaného v oddíle I. seznamu ústavu) vypracovat posudek jen jedním zpracovatelem, pak se význam takové úpravy naprosto stírá a za určitou náplast lze uvažovat jen pravděpodobně lepší materiální vybavení takového ústavu oproti znalci-fyzické osobě. Domnívám se však, že aplikační praxe si svou cestu našla a racionálně využívá přednostně znalců-fyzických osob, což lze považovat za správné.

5. Proces opatření znaleckého posudku

5.1. Postup před vydáním opatření o přibrání znalce

TŘ výslovně nevymezuje, *kdy* se má znalec přibrat, obsahuje v tomto smyslu pouze obecné ustanovení tom, že orgán činný v trestním řízení vyžádá znalce, je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, a zároveň vzhledem ke složitosti takto posuzované otázky nepostačuje vyžádat odborné vyjádření.¹³²

Dá se říci, že samotný proces přibrání znalce se rozpadá do několika na sebe navazujících fází:

1. fáze: posouzení, zda v procesu dokazování vyvstala nutnost objasnit určitou otázku, která je důležitá pro trestní řízení a zda se zároveň jedná o skutečnost, jejíž objasnění bude vyžadovat odborných znalostí,¹³³

2. fáze: v kladném případě bude muset orgán činný v trestním řízení posoudit, zda k objasnění takové otázky postačí vyžádat odborné vyjádření, či složitost posuzované otázky již vylučuje použití této formy znaleckého dokazování a je na místě přibrat znalce.

Zde již může dojít k určitým problémům. Trestní řád nestanoví ostrou hranici mezi znaleckým posudkem a odborným vyjádřením a jako jediné kritérium označuje posouzení *složitosti otázky*. Takto stanovená hranice mezi oběma instituty je nicméně velmi sporná, umožňující několikery výklad. Určitý návod při posuzování složitosti otázky, k jejímuž objasnění má být použito odborné vyjádření či znalecký posudek podává výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství, pořadové č. 9/2003, o němž bylo pojednáno již v kapitole: 3.5. Znalecký posudek vs. odborné vyjádření.

¹³² Novela trestního řádu, provedená zákonem č. 265/2001 Sb., ve zřejmé snaze nahradit nadbytečné přibrání znalců v případech méně obtížných, v nichž by stačilo odborné vyjádření, upravila proces přibrání znalců tak, že napříště se má znalecký posudek vyžádat teprve tehdy, jestliže nepostačuje odborné vyjádření (do té doby platná úprava vycházela z toho, že k posouzení odborných otázek má být zásadně vyžádán znalecký posudek a jen výjimečně se lze spokojit s odborným vyjádřením)

¹³³ Řešení této fáze v zásadě nebude činit problémy, a k rozhodnutí orgán činný v trestním řízení dospěje samotným studiem spisu, průběžným hodnocením důkazní situace v konkrétním trestním řízení.

Závěr o tom, jakou formu (odborné vyjádření, či znalecký posudek) orgán činný v trestním řízení využije k objasnění skutkových okolností na základě odborných znalostí, nemusí nikterak odůvodňovat, nýbrž v dalším průběhu řízení na základě svého uvážení vyžádá odborné vyjádření, přibere znalce, nebo skutečnost důležitou pro trestní řízení bude objasňovat pomocí jiných dostupných prostředků.¹³⁴ Podle § 105 odst. 1 TŘ znalce přibírá v orgán činný v trestním řízení tehdy, když bude vypracování znaleckého posudku považovat za nezbytné pro své rozhodnutí, či další postup ve věci. V této fázi je však nutno mít vždy na paměti případy **obligatorní účasti** dvou znalců v případě pitvy dle § 115 TŘ a u zkoumání duševního stavu mladistvého podle zákona č. 218/2003 Sb o soudnictví ve věcech mládeže.

3. fáze: *V té bude nutné určit, zda půjde o znalecký posudek znalce-fyzické osoby, resp. znalecký posudek znaleckou institucí – ústavem.* Zde odkazují čtenáře na kapitolu 4.6. neboť bych se zcela neúčelně opakoval.

4. fáze: *Výběr znalce vhodné odbornosti.*¹³⁵ Domnívám se, že tuto otázku je nutno zkoumat velmi pečlivě a uvážlivě, neboť přibrání znalce s neodpovídající odborností vždy povede v lepším případě pouze k námitkám proti osobě znalce, v horším případě (pokud bude takto odborností nevyhovujícím znalcem posudek přesto vypracován) k celkové vadnosti takového důkazu.¹³⁶ Z vlastní praxe mohu říci, že mnohdy je správná volba odbornosti znalce velmi komplikovaná, obzvláště v případech, v nichž představují znalecké posudky mnohdy kardinální, stěžejní důkaz o vině či nevině obžalovaného, například při objasňování a vyšetřování případů usmrcení z nedbalosti při poskytování zdravotní péče v léčebném procesu, kdy jsou chybně k posuzování specifických léčebných procesů přibírání znalci

¹³⁴ V této souvislosti je potřeba dodat, že jednou učiněný závěr orgánu činného v trestním řízení, jímž v otázce posouzení využitelnosti znaleckého posudku odmítl vypracování odborného vyjádření či znaleckého posudku, vůbec nebrání tomu, aby o vyžádání odborného vyjádření či znaleckého posudku rozhodl jiný orgán v tomtéž (např. státní zástupce v stádiu prověřování v rámci výkonu dozoru) nebo dalším stádiu řízení (např. předseda senátu či samosoudce v hlavním líčen), jestliže sám bude považovat takový postup za odůvodněný.

¹³⁵ Blíže též MACH, Jan. : *e a zdravo* . 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 92 - 94. ISBN 978-80-247-3683-9.

¹³⁶ V této souvislosti je ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, pod č. 20/2000 uvedeno stanovisko, že znalecký posudek musí být vždy vypracován znalcem příslušné odbornosti, byť by se na jeho vypracování podílel konzultant příslušné odbornosti.

Srov. též rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 7 To 299/94

v oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství. V takových případech bude vždy odůvodněn závěr k přibrání minimálně dvou znalců,¹³⁷ přičemž jeden by měl být z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství a druhý z příslušného oboru klinické medicíny, což orgán činný v trestním řízení bude muset posoudit dle konkrétní kauzy.¹³⁸ Osobně bych se příliš nespolehal na postup s jedním znalcem a jím přibraným konzultantem, neboť orgán činný v trestním řízení z pozice laika mnohdy velmi těžko rozezná, který obor znalecké činnosti je hlavním, a který lze posuzovat z pozice konzultanta.

V podobných případech se domnívám chybí zákonné ustanovení o nutnosti poskytnutí potřebné součinnosti ze strany znalce, zásadně před vlastním přibráním. Mohla by tak být účelně posouzena odbornost znalce ve vztahu ke konkrétní trestní kauze, neboť jsem toho názoru, že zejména ve složitějších (např. již zmíněných medicínských) kauzách mnohdy nefunguje zpětná vazba znalce na orgán činný v trestním řízení. Určení vhodné odbornosti znalce mnohdy orgán činný v trestním řízení – jehož v dané situaci klidně můžeme nazvat laikem, neboť v zásadě ani rámcově nedisponuje potřebnými znalostmi – staví do těžko řešitelné situace, jejíž východisko vidím skutečně jen ve vhodné součinnosti obou stran, tedy orgánu činného v trestním řízení a znalce (příp. znalců) samotného. Bohužel i zde se lze setkat s jedinci, kterých se dotazy na odbornost dotýkají a berou je téměř jako „urážku svého majestátu“. Tato nespolupráce je prvním krokem k zásadním chybám. Vede totiž k tomu, že orgán činný v trestním řízení (nyní mám na mysli hlavě policejní orgán) začíná přibírat jednoho, dá se říci oblíbeného, vstřícného znalce, k němuž získá důvěru, jenže mnohdy už i v kauzách, které tomuto znalci odborností nepřísluší.

5.2. Opatření o přibrání znalce

Znalec se k vypracování znaleckého posudku přibírá *opatřením*, které lze definovat jako rozhodnutí *sui genesis*.¹³⁹ Na rozdíl od zákonné úpravy přibrání znalců v rámci občanského soudního řízení se tak neděje usnesením, nýbrž již zmíněným opatřením. Důsledkem je nemožnost podat proti takovému

¹³⁷ srov. § 105 odst. 4, věta první TŘ

¹³⁸ srov. HRIB, Nikolaj. *Kriminalistika a zdravotnictví*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, str. 72 - 75. ISBN 978-80-7380-269-1.

¹³⁹ srov. § 105 odst. 1 TŘ

opatření stížnost.¹⁴⁰ Zákon však i v takové situaci přiznává stranám sporu možnost se určitým způsobem bránit proti případnému nezákonnému postupu orgánů činných v trestním řízení. A i když tato obrana zásadně nemůže směřovat proti samotnému procesu přibrání znalce, lze dosáhnout jistého částečného úspěchu tím, že budou vzneseny oprávněné *námítky*:

- *proti osobě znalce;*
- *proti jeho odbornému zaměření;*
- *proti formulaci otázek, které byly v opatření o přibrání znalce orgánem činným v trestním řízení použity.*

Oprávněn k podání námitek bude v zásadě každý, kdo se o přibrání znalce vyrozumívá, tedy obviněný (jeho obhájce, zákonný zástupce, je-li obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům, resp. omezen v této způsobilosti, případně vede-li se řízení proti mladistvému), poškozený, zúčastněná osoba, v řízení před soudem též státní zástupce, zásadně též i jiná osoba ve smyslu § 12 odst. 6 TŘ.

Co se důvodů vznesených námitek týče, trestní řád tyto důvody blíže neupravuje a odkazuje na zvláštní zákon, jímž je v tomto případě zákon o znalcích a tlumočnících.¹⁴¹ Lhůta k podání námitek stanovena není a námítka je tak možno podat do právní moci rozhodnutí, včetně řádných opravných prostředků. Důvodnost podaných námitek bude v přípravném řízení vždy posuzovat státní zástupce, a to jak v rámci postupu před zahájením trestního stíhání, tak i v rámci vyšetřování.¹⁴² V řízení před soudem bude důvodnost takových námitek posuzovat předseda senátu, resp. samosoudce soudu, před kterým se v době oznámení námitek řízení vede. Pokud budou námítky podány v rámci opravného prostředku, rozhodne o nich orgán, kterému přísluší rozhodovat o tomto opravném prostředku. Vyhoví-li tento orgán námítkám a přesto bude trvat potřeba vyžádání znaleckého posudku, učiní opatření k vyžádání znaleckého posudku jiným znalcem, resp. podle jinak

¹⁴⁰ srov. § 141 TŘ

¹⁴¹ Srov. § 11 ZnalZ.

¹⁴² Příslušným bude státní zástupce vykonávající dozor nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení dle § 174. Koná-li vyšetřování státní zástupce (§ 161 odst. 3,4 TŘ nebo § 179a odst. 3 TŘ), posuzuje je státní zástupce vykonávající dozor, s výjimkou, kdy státní zástupce koná celé vyšetřování i v jiné věci, než je uvedena v § 161 odst. 3,4 či § 179a odst. 3 TŘ.

formulovaných otázek. V opačném případě oznámí osobě, která námitky uplatnila, že nebyly shledány důvody k takovému postupu.¹⁴³

5.3. Náležitosti *opatření*

Osobě se domnívám, že má-li být k věci podán kvalitní, nestranný a po stránce odbornosti vyhovující posudek, záleží do značné míry již na tom, jak kvalitní bude vymezení znaleckého úkolu v samotném opatření. Skutečnost je bohužel taková, že trestní řád vůbec neupravuje ani obecnou povahu opatření jako takového, natož aby se věnoval formálním a obsahovým náležitostem opatření.¹⁴⁴ Z hlediska formy jsou opatření považována za neformální, spíše organizačně-technické a operativní povahy.¹⁴⁵

Z hlediska obsahu bude opatření **obsahovat**:

- označení orgánu, který znalece přibírá a datum vyhotovení opatření
- označení dokumentu názvem *opatření*
- uvedení konkrétního ustanovení zákona, podle kterého je znalec/ústav přibírán
- uvedení jména znalce, případně označení znaleckého ústavu, včetně uvedení označení krajského soudu, u kterého je znalec/ústav zapsán do seznamu znalců/ústavů
- označení oboru znalecké činnosti (případně odvětví, specializace), ve kterém bude znalecký posudek podán
- označení trestní věci, v níž má být znalecký posudek podán
- vymezení znaleckého úkolu formou otázek, které mají být v rámci znaleckého zkoumání zodpovězeny¹⁴⁶
- stanovení lhůty k vypracování znaleckého posudku¹⁴⁷

¹⁴³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 4. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2002, str. 730 - 731. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-7179-634-4.

¹⁴⁴ Srov. § 120 a § 134 TŘ

¹⁴⁵ MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 493

¹⁴⁶ Vzhledem k tomu, že strany řízení (§12 odst. 6 TŘ) mají v souvislosti s opatřením o přibrání znalce možnost podat námitky proti formulaci otázek, dovozují, že znalecký úkol v trestním řízení by měl být zásadně vždy vymezen touto formou.

¹⁴⁷ Účelným se jeví postup, kdy rovněž stanovení lhůty bude se znalcem předběžně konzultováno. Orgán činný v trestním řízení si udělá představu o době, po kterou se

- poučení znalce ve smyslu ust. § 106 TŘ

Domnívám se, že zcela zásadní se v tomto smyslu jeví hlavně kvalitní vymezení úkolu znalci. Správná formulace otázek je prvním krokem k opatření kvalitního znaleckého posudku, neboť na tomto místě bude víc než kdy jindy platit známé přísloví: „Na blbou otázku, blbá odpověď“. Je naprosto nezbytné formulovat otázky jasně, přesně, srozumitelně, věcně a hlavně v mezích odbornosti znalce.¹⁴⁸ Sled otázek by měl odpovídat časovému, případně dějovému sledu událostí, jež jsou předmětem znaleckého zkoumání tak, aby byl následně podaný znalecký posudek srozumitelný, a z obsahového hlediska přehledný.¹⁴⁹ Je třeba mít na paměti, že položením nevhodných otázek se vystavujeme jednak nebezpečí vznesení oprávněných námitek proti formulovaným otázkám, a také nebezpečí, že sám znalec bude těžko hledat správné odpovědi na takto nevhodně položené otázky, což bude mít hlavní negativní odraz v následném hodnocení znaleckého posudku.

Zásady pro kladení otázek znalcům:

Zcela výstižně z mého pohledu vymezil zásadní zásady pro kladení otázek znalcům Jan Chmelík ve své publikaci *Místo činu a znalecké dokazování*, proto si dovoluji tyto zásady pro účely této práce citovat¹⁵⁰:

- „Otázky musí být srozumitelné a musí směřovat k meritu věci,
- otázky nesmí vybočovat z technické (odborné) proveditelnosti, přijatelnosti a kompetence znalce,
- otázkami nelze předjímat právní hodnocení,

bude znalecký posudek vypracovávat a může lépe s ohledem na to plánovat další úkony vyšetřování, resp. prověřování. Z pohledu znalce bude takovým postupem minimalizováno riziko, že mu bude stanoven v podstatě „šibeniční“ termín, který v zásadě nebude s vynaložením všech schopností schopen dodržet a obě strany se tak vyhnou zbytečným dodatečným jednáním ohledně stanovení náhradních termínů. Vůči osobě znalce považuji takový postup korektnější i z pohledu jemu hrozící procesní „sankce“ v podobě snižování odměny znaleckého za nedodržení lhůty k podání znaleckého úkonu.

¹⁴⁸ Blíže též: MACH, Jan. : . 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 95 - 96. ISBN 978-80-247-3683-9.

¹⁴⁹ - k tomu blíže srovnej in Obecná východiska a teorie: Znalecké posudky, znalecké komise, odborné postupy., HRIB, Nikolaj. *Kriminalistika a zdravotnictví*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, str. 72 - 77. ISBN 978-80-7380-269-1.

¹⁵⁰ CHMELÍK, Jan. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 209. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86898-42-3.

- při stanovení otázek je třeba je třeba zvažovat míru jejich obecnosti a konkrétnosti,
- otázky nesmí nutit znalce překračovat jeho kompetence,
- znaleckým zkoumáním nelze napravovat vadný postup orgánu činného v trestním řízení,
- nelze úkolovat znalce k provedení takových úkonů, k jejichž provedení je příslušný pouze orgán činný v trestním řízení,
- ve složitých případech je třeba znění otázek a rozsahu znaleckého zkoumání předem konzultovat se znalcem,
- stanovit znalci lhůtu ke zpracování znaleckého posudku, případně další podmínky zpracování znaleckého úkonu.“

Avšak i otázka správného vymezení úkolu znalci má dva úhly pohledu. Poté co jsme se na věc podívali pohledem nezaujatého čtenáře, předpokládajícího vždy určitou preciznost úkonů, jež činí orgány trestního řízení, podívejme se na stejný problém očima právě orgánu činného v trestním řízení, který znalce přibírá. Náhle v souvislosti s různorodostí kriminálních jednání, mnohostí znaleckých oborů a četností dalších různých odvětví a specializací a v neposlední řadě i samotným překotným rozvojem vědy a techniky napříč všemi obory lidské činnosti zjistíme, že ne vždy bude vymezení okolností, které má znalec objasnit, resp. položení otázek, která má znalec zodpovědět, jednoduché.

Opět zde tak musím zmínit požadavek změny stávající právní úpravy znalectví ve smyslu vymezení určité "preventivní" součinnosti mezi orgány přibírajícími znalce a znalci samotnými. Jak je uvedeno výše i Jan Chmelík v jedné ze svých zásad přepokládá nutnost konzultace složitých případů se znalcem, ovšem jde o zásadu, která nemusí být každým znalcem akceptována. V této souvislosti se domnívám, že pokud by byla přímo zákonem stanovena povinnost určité součinnosti znalce a orgánu, který jej přibírá, do značné míry by se tím eliminovalo riziko případných omylů a nedostatků ve znalecké činnosti samotné, které jsou pak s to negativně ovlivnit celý průběh řízení, ba dokonce samotné rozhodnutí ve věci samé. Těžko si lze představit, že orgán činný v trestním řízení bude disponovat takovými znalostmi v jednotlivých oborech, že bude schopen vždy formulovat cílené otázky, jež obsáhnou celou

šší posuzované otázky. Na mysli mám zejména obory zdravotnictví, s odvětvími kopírujícími jednotlivé obory klinické medicíny, dále ryze technické obory v podobě různých specializací na vyhrazená zdvihací zařízení apod., a celou řadu dalších. Zejména policejní orgány se v takových případech uchylují k vágnosti otázek, omezují se na zjištění základních otázek bez zkoumání bližších souvislostí, jimž zákonitě nemohou rozumět, pokládají otázky typu „případně další okolnosti, které chce znalec k věci uvést“ apod.¹⁵¹

Při vymezení úkolu znalce je nutno mít dále na paměti, že znalci nepřísluší provádět hodnocení důkazů a řešit právní otázky.¹⁵²

Obligaturní částí opatření o přibrání znalce však bude vždy *stanovení lhůty* k podání znaleckého úkonu. Mezi poslední obsahové náležitosti patří *poučení*. V tomto smyslu je nutné znalce poučit zejména o povinnosti bez odkladu oznámit skutečnosti, pro které by byl vyloučen nebo které mu jinak brání být ve věci činný jako znalec, dále také o významu znaleckého posudku z hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku.¹⁵³

Opatření musí být zakončeno čitelnou *podpisovou doložkou* pracovníka orgánu činného v trestním řízení, který o přibrání rozhodl a stvrzen *podpisem*.

5.4. Poučení znalce

Zpravidla současně s opatřením o přibrání znalce orgán činný v trestním řízení zašle vybranému znalci poučení. Tímto způsobem bude nutné znalce poučit o povinnosti vykonávat znaleckou činnost řádně a ve stanovené lhůtě a povinnost vykonávat ji zásadně osobně.¹⁵⁴ Dále je nutno znalce poučit o úpravě

¹⁵¹ V této souvislosti srovnej § 107 odst. 1 TŘ, který jednoznačně stanoví, že je to orgán činný v trestním řízení, který vymezuje úkol znalce.

¹⁵² R 1/1998-II. Znalecký posudek nelze odmítnout jen proto, že se znalec nad rámec svého oprávnění vyjadřoval i k otázkám právním. Skutečnost, že znalec ve svém posudku zaujme stanovisko k otázce, jejíž zodpovězení přísluší soudu, nečiní tento posudek nepoužitelným, pokud obsahuje odborné poznatky a zjištění, z nichž znalec právní závěr učinil a které umožňují, aby si soud tentýž nebo jiný takový závěr dovodil sám. Viz. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 4. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2002, str. 748. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-7179-634-4.

¹⁵³ srov. § 106 TŘ

¹⁵⁴ Srov. R 29/1986

týkající se vyloučení znalce. Ve smyslu trestního řádu je nutné znalce upozornit na význam znaleckého posudku z hlediska obecného zájmu a o trestní odpovědnosti v případě podání nepravdivého, hrubě zkresleného nebo neúplného znaleckého posudku.¹⁵⁵

5.5. Podjatost znalce

Otázka odbornosti není při výběru jedinou, kterou je nutno řešit. Stejně důležité je ve smyslu § 105 odst. 2 TŘ přihlédnout k úpravě o *vyloučení znalce* z podání znaleckého posudku. Pojmovým znakem je v tomto smyslu nestrannost výkonu znalecké činnosti, která je přímo odvozována od nestrannosti soudce, neboť znalec je zahrnut do okruhu soudních osob, na které se tato ochrana nestrannosti vztahuje.¹⁵⁶ Ve smyslu požadavku nestrannosti znalec nesmí podat posudek, jestliže lze mít pochybnost o jeho **nepodjatosti**.¹⁵⁷

a) *pro jeho poměr k věci* - v tomto smyslu nesmí být znalec v téže věci účastníkem nebo vedlejším účastníkem, rovněž také tehdy pokud by výsledek řízení mohl mít dopad na jeho právní poměry,¹⁵⁸

b) *pro jeho poměr k orgánům provádějícím řízení* – podjatost v tomto smyslu bude dána příbuzenským vztahem či vztahem znalce jako osoby blízké vůči některému z orgánů činných v trestním řízení,¹⁵⁹

c) *pro jeho poměr k účastníkům nebo jejich zástupcům* – opět například v podobě příbuzenského vztahu, vztah osoby blízké apod.

Skutečnosti, které znalci brání posudek podat, musí ze zákona bezodkladně oznámit orgánu, který jej přibral, stejná povinnosti dopadá i na účastníky řízení. O samotném vyloučení následně rozhodne ten orgán, který

¹⁵⁵ Srov. § 346 trestního zákoníku

¹⁵⁶ DORFL, Lubos. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 76. ISBN 978-80-7400-148-2.

¹⁵⁷ § 11 odst. 1 ZnalZ

¹⁵⁸ Srov. Usnesení NS ČSR sp. Zn. 6 Tz 4/1986

¹⁵⁹ R 4/2002-III Existence blízkého příbuzenského vztahu znalce ke státnímu zástupci činnému – byť jen dočasně – v projednávané věci je sama o sobě skutečností vyvolávající pochybnost o nepodjatosti znalce bez ohledu na to, zda mohou být závěry znaleckého posudku zkresleny ve prospěch či neprospěch obviněného.

znalce přibrál. Kromě otázek vyloučení znalce ze zákona z podání posudku upravuje § 11 odst. 3 ZnalZ procesní právo znalce odmítnout úkon ze stejného důvodu, jako to smí v případě výpovědi učinit svědek.¹⁶⁰

5.6. Přibrání znaleckého ústavu

Ústavy vyjmenované v ust. § 110 odst. 1 TŘ se k podání znaleckého posudku přibírají stejným způsobem jako v případě znalce zapsaného do seznamu, tedy formou písemného *opatření*¹⁶¹, adresátem bude vždy ústav, tedy právnická osoba o své samostatné existenci. I v případě posudku ústavu dle § 110 odst. 1 TŘ lze uplatnit *námítky* jak proti osobám, které byly označeny jako zpracovatelé posudku, tak proti odbornému zaměření vědeckého ústavu či znalecké instituci samotné, tak opět proti odbornému zaměření zpracovatelů posudku. Analogicky se zde tedy použije ustanovení § 105 odst. 3 TŘ.¹⁶² Je-li ústav přibrán k podání posudku i pro něj platí povinnost posudek vypracovat řádně a ve stanovené lhůtě.¹⁶³

5.7. Přibrání znalce ad hoc

Rovněž znalec ustanovený ad hoc bude orgánem činným v trestním řízení přibrán opatřením dle § 105 odst. 1 TŘ, případně § 105 odst. 4 TŘ. Součástí takového opatření však vždy bude ještě slib znalce a poučení znalce ve smyslu § 106 TŘ.

¹⁶⁰ Srov. § 100 TŘ

¹⁶¹ Pozn. autora z aplikační praxe: v opatření se uvede název zvolené vědecké instituce, která je přibrána, s uvedením identifikačního čísla a sídla. Opatření je zasláno vedoucímu orgánu znaleckého ústavu, kde oprávněná osoba zastupující instituci navenek (např. děkan fakulty vybrané vysoké školy, ředitel vědeckého ústavu apod.), ustanoví zpracovatele posudku, vázaných k ústavu nejčastěji pracovnípoměrem.

¹⁶² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 4. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2002, 724-740 a 753-756. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-7179-634-4.

¹⁶³ srov. § 22 odst. 2 ZnalZ

6. Vypracování znaleckého posudku

6.1. Rozsah působnosti znalce při vypracování znaleckého posudku

„Rozsah působnosti znalce v trestním řízení lze definovat jako soubor činností, oprávnění a povinností znalce vykonávaných v souladu s právními předpisy a na základě úkolů a otázek vymezených orgánem činným v trestním řízení, a to v závislosti na jeho speciálních odborných znalostech.“¹⁶⁴

TŘ se v žádném svém ustanovení výslovně nezabývá tím, jakým způsobem má být znalecký posudek vypracován. Je proto nutné použít úpravu ZnalZ a ZnalV. Dle § 8 ZnalZ je znalec povinen vykonávat znaleckou činnost řádně a ve stanovené lhůtě. L.Dörfl termín *řádný výkon činnosti* charakterizuje jako „povinnost provedení znaleckého úkonu za dodržení stanovených náležitostí úkonu (posudku), zahrnující i řádný způsob zpracování (metodu) zadaného znaleckého úkolu (posudku).“¹⁶⁵ V této fázi by měl znalec naplnit to, co stvrdil svým slibem před zapsáním do seznamu, a to ***využít všech svých znalostí k vyřešení úkolu, který mu byl zadán.***¹⁶⁶

Obecně lze v otázce působnosti znalce při provádění znaleckého posudku považovat za zásadní:¹⁶⁷

- požadavek *osobního výkonu* činnosti znalce (§ 10 odst. 1 ZnalZ), který nachází svůj odraz v povinnosti znalce osobně se účastnit všech znaleckých úkonů (např. místní šetření, vyšetření, sepisování posudků, opatřování podkladů, jakož i účast u soudu apod.);
- možnosti znalce přibrat si k posouzení zvláštních dílčích otázek *konzultanta*

¹⁶⁴ CHMELÍK, Jan. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 183 - 184. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86898-42-3.

¹⁶⁵ DORFL, Lubos. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 47. ISBN 978-80-7400-148-2.

¹⁶⁶ DORFL, Lubos. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, 49 - 54. ISBN 978-80-7400-148-2.

¹⁶⁷ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, 448 - 451. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-80-7179-572-8.

- možnost provádění jen těch úkonů, které souvisejí se znaleckým úkonem, nikoliv provádět zjišťování ostatních skutkových okolností případu (*dokazování*);
- povinnost znalce podávat posudek pouze *o otázkách skutkových*, vymezených jeho konkrétní odborností – znalci nepřísluší řešit právní otázky;¹⁶⁸
- *znalci nepřísluší provádět hodnocení důkazů*, nesmí zaujímat stanoviska k správnosti či pravdivosti důkazů.

Jelikož jsem se osobně dosud nesešel se znaleckým posudkem, který by byl znalcem podáván ústně do protokolu, a domnívám se, že převaha písemných znaleckých posudků je drtivá, zaměřím se v této kapitole zejména na znalecký posudek podávaný písemně, který ve většině trestních kauz převažuje. Domnívám se však, že jednotlivá pravidla pro podávání posudku, o nichž budu hovořit, se samozřejmě s určitými rozdíly uplatňují jak při posudku ústním, tak písemném.

Vlastní průběh znaleckého zkoumání lze rozdělit v zásadě do dvou stádií:

1. přípravné stádium;

2. stádium znaleckého zkoumání.

6.2. Přípravné stádium

TŘ otázku provedení znaleckého úkonu nijak zvláště nevynezuje. K procesu vyhotovení znaleckého upravuje pouze stádium *přípravy posudku*, v rámci kterého ukládá orgánu činnému v trestním řízení, který znalece přibral, aby pro účely znalecké činnosti poskytl znalci veškerá potřebná vysvětlení

¹⁶⁸ - srov. R 1/1998-II, obsahující stanovisko, že znalecký posudek nelze odmítnout jen proto, že se znalec nad rámec svého oprávnění vyjadřoval i k otázkám právním. Skutečnost, že znalec ve svém posudku zaujme stanovisko k otázce, jejíž zodpovězení přísluší soudu, nečiní tento posudek nepoužitelným, pokud obsahuje odborné poznatky a zjištění, z nichž znalec právní závěr učinil a které umožňují, aby si soud tentýž nebo jiný takový závěr dovedl sám.

- srov. R 18/1988, obsahující stanovisko, že znalec se nesmí nikdy zabývat otázkou viny či nevinu obviněného.

ze spisů, a to buď zapůjčením spisů (pravidelně půjde vždy spíše o poskytnutí kopie spisu, resp. jeho části), či umožněním do spisů nahlédnout.¹⁶⁹

V přípravném stádiu znaleckého zkoumání se na provedení znaleckého posudku podílí jak orgán činný v trestním řízení, který znalce přibral, tak znalec sám. V praxi bude tato spolupráce ze strany orgánu činného v trestním řízení znamenat, že znalci poskytnou různorodé materiály, které v době přibrání znalce budou součástí spisu a které znalec využije k vypracování posudku. Charakter těchto vysvětlení se bude odvíjet od charakteru vyšetřované věci. Můžou jimi být výpovědi již vyslechnutých osob, zdravotnická dokumentace, policejním orgánem vyhotovená fotodokumentace, plánky, náčrtky, protokoly o ohledání místa činu, mohou to být různé listinné materiály (účetnictví, smlouvy apod.), v zásadě také úřední záznam s výsledky šetření policejního orgánu v rámci přípravného řízení a další.

1. Zásadně již v tomto stádiu by měl znalec *prověřit zadání samotného posudku* (pokud to již neudělal v rámci neformální spolupráce s orgánem činným v trestním řízení před samotným přibráním, resp. doručením opatření o přibrání), a to jednak z hlediska své odbornosti, jednak z hlediska toho, zda tomuto zadání rozumí.¹⁷⁰ Zjištěné rozpory, jež mohou spočívat v nedostatku

¹⁶⁹ Srov. § 107 odst. 1 TrŘ

¹⁷⁰ V praxi jsem se setkal s případem, kdy policista Služby kriminální policie a vyšetřování přibral znalce z oboru stavebnictví, odvětví kominictví, k posouzení technického stavu plynového spotřebiče (karmy) a zapojení tohoto spotřebiče z hlediska dodržování pravidel bezpečného používání plynových spotřebičů, jež měly vést k objasnění příčin úmrtí osoby otravou oxidem uhelnatým, při provozu karmy v koupelně bytu. K přibrání tohoto znalce přistoupil poté, co mu všichni oslovení znalci z oboru technické obory, odvětví plynová zařízení, plynové spotřebiče odmítli znalecký posudek vypracovat z toho důvodu, že od úmrtí osoby uběhla delší doba (tou dobou tuším něco okolo půl roku), jeden ze znalců dokonce proto, že na místě činu nebyl k provedení znaleckého experimentu k dispozici žebřík. Samozřejmě jde o vadný postup jak ze strany orgánu činného v trestním řízení, který se jím očividně se snažil napravit předchozí vady řízení (průtahy), tak ze strany osloveného znalce z odvětví kominictví, který (pominu-li absurdnost výmluv znalců z odvětví plynové spotřebiče) měl ihned po obdržení a prostudování opatření o přibrání znalce dle § 105 odst. 1 TrŘ avizovat orgánu činnému v trestním řízení, že nemá dostatečnou odbornost k provedení znaleckého zkoumání tohoto druhu, což neudělal. Důsledkem takového vadného postupu bylo to, že znalecký posudek znalce z odvětví kominictví, vypracovaný dle zadání v odvětví plynové spotřebiče, jenž byl následně hlavním podkladem policejního orgánu při rozhodnutí o odložení věci dle § 159a odst. 1 TrŘ, byl pozůstalými rodiči (v procesním postavení poškozeného) napaden v rámci stížnosti do usnesení o odložení věci. Stížnosti bylo ze strany státního zástupce vyhověno a rozhodnutí policejního orgánu zrušeno. Věc byla vrácena k novému jednání a rozhodnutí, problém však nastal záhy, když bylo v rámci následného prověřování zjištěno, že karma již byla majitelem z bytu odmontována a zlikvidována v domnění, že potřebná znalecká zkoumání proběhla a další prováděna nebudou.

odbornosti znalce, v nesprávné formulaci otázek, které mohou buď překračovat rámec odbornosti znalce, či vybočovat z technické/odborné proveditelnosti úkonu, mohou obsahovat chybná označení podkladů pro zkoumání, jež se nebudou shodovat s ostatními důkazy apod., by měl znalec bezodkladně oznámit orgánu, který jej přibral a pokusit se zjištěné rozpory odstranit. Pokud budou rozpory i nadále přetrvávat, např. pro zásadní nedostatky v odbornosti znalce, bude nutné přibrat znalce jiného.

2. Mimo to by měl znalec *věnovat pozornost vůbec označení projednávané věci* a v souladu s povinností stanovenou mu § 106 TrŘ posoudit, zda mu vazbou na předmět sporu nebo účastníky sporu nevzniká povinnost vypracování znaleckého posudku odmítnout z důvodů pochybností o jeho nepodjatosti.¹⁷¹ A v neposlední řadě se zamyslet nad tím, zda je schopen posudek vypracovat ve lhůtě, která mu byla orgánem činným v trestním řízení poskytnuta, případně ihned nebo dodatečně žádat o prodloužení této lhůty.¹⁷²

3. Dále by měl znalec v této fázi *hodnotit, zda mu byly poskytnuty dostatečné materiály k provedení znaleckého úkonu (kvantitativní stránka podkladů)*.¹⁷³ V této souvislosti je nutno říci, že byť orgán činný v trestním řízení dle trestního řádu má znalci poskytnout potřebná vysvětlení ze spisu, nezbavuje tím znalce povinnosti, aby si všechny potřebné podklady zajistil sám¹⁷⁴. Výjimku z tohoto pravidla představují takové podklady, které lze svou podstatou označit za samostatné důkazy (ohledání, rekognice, vyšetřovací pokus apod.). V takovém případě znalec orgánu, který jej přibral, navrhne, aby byly jinými důkazy napřed objasněny ty skutečnosti, které on sám potřebuje k vypracování znaleckého posudku, neboť sám nemůže provádět vyšetřovací úkony.¹⁷⁵

Každé další znalecké zkoumání tak bude dle mého názoru nevratně zpochybnitelné, a to i když bude provedeno příslušným znalcem s odpovídající odborností. K odvrácení tohoto stavu stačilo pouze to, aby znalec z odvětví kominictví o chybějící odbornosti orgán činný v trestním řízení včas informoval.

¹⁷¹ Srov. § 11 ZnalZ

¹⁷² DORFL, Lubos. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 49 - 52. ISBN 978-80-7400-148-2.

¹⁷³ Blíže též: MACH, Jan. : . 1. vyd. Praha: Grada, 2010, s. 97 - 98. ISBN 978-80-247-3683-9.

¹⁷⁴ Srov. § 107 odst. 2 TrŘ

¹⁷⁵ MUSIL, Jan. *Kriminalistika*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 449-450. ISBN 80-7179-362-0.

4. Jako zásadní je nutno považovat činnost znalce, v rámci které by měl již před samotným znaleckým zkoumáním (v zásadě však i během znaleckého zkoumání samotného) hodnotit předložené podklady¹⁷⁶ z pohledu jejich úplnosti, kvality, originality, správnosti označení (*kvalitativní stránka podkladů*). Mám tím na mysli případy, kdy jsou znalcům předkládány materiály neúplné, či vůbec nesouvisející se znaleckou činností znalce, poskytnuté výpovědi svědků obsahují rozpory s popisem prověřovaných událostí, předkládané věcné stopy jsou špatně označovány (např. jinak je stopa označena v protokolu o ohledání místa činu a jinak v samotném opatření). Všechny tyto nedostatky jsou způsobilé učinit následný znalecký posudek (pokud znalec i přesto k vypracování přistoupí) nesrozumitelným, neobjektivním a v procesu dokazování v konečném důsledku i neúčinným.¹⁷⁷

V neposlední řadě by měl následně *rozhodnout o budoucích postupech a metodách, které při samotném znaleckém zkoumání využije* a to opět s ohledem na poskytnuté materiály, zejména co se jejich kvality, úplnosti a originality týče.

Z výše uvedeného lze vyvodit, že již samotná přípravná fáze vyžaduje vysoké nároky z pohledu odbornosti a hlavně zkušenosti znalce. Vytváří předpoklady pro objektivní a úplné znalecké zkoumání a není tak sporu o jeho zásadním významu. Zejména v této fázi vypracování znaleckého posudku se více než kde jinde v pozitivním smyslu osvědčí dostatečná **komunikace mezi orgánem činným v trestním řízení a znalcem**, což může mít, zejména tedy ve složitějších případech, zásadní vliv na konečném výsledku, tedy objektivním a procesním normám vyhovujícím znaleckém posudku.

¹⁷⁶ Ze soudně znaleckého hlediska (jen částečně v souladu s nomenklaturou platnou v právních disciplínách) lze podklady pro znalecké posuzování dělit na objektivní (a to získané přímo – ohledání a zprostředkované – fotodokumentace, lékařské znalecké posudky) a subjektivní (zejména svědecké výpovědi). U podkladů dále rozeznáváme stránku kvalitativní (např. ve svědecké výpovědi: sdělení, zda vozidlo jelo zprava nebo zleva) a stránku kvantitativní (o rychlosti apod.). Zejména stránku kvantitativní u subjektivních podkladů je nutno brát vždy s rezervou a pokud možno výpočtem prověřovat jejich technickou přijatelnost.

blíže: BRADÁČ, Albert, Miroslav KLEDUS a Pavel KREJČÍŘ. *Soudní znalectví*. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2010, s. 61. ISBN 978-80-7204-704-8.

¹⁷⁷ FRYŠTÁK, Marek a Zdeněk KREJČÍ. *Postavení znalce v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2009, s. 95 - 96. ISBN 978-80-210-4955-0.

6.3. Stádium vlastního znaleckého zkoumání

Na fázi přípravy posudku navazuje fáze vlastního znaleckého zkoumání, v němž plní nezastupitelnou roli znalec. Tato fáze se bude do značné míry lišit dle podstaty oboru, odvětví (mnohdy i specializací) v němž bude znalecký posudek podáván. V zásadě se jedná o fázi neveřejnou, kde nepřichází v úvahu přítomnost stran řízení (např. obhájce, poškozeného, policejního orgánu), pokud samozřejmě jejich účast nevyplývá ze samé podstaty znaleckého zkoumání (např. poškozený účastníci se vyšetření u znalce v rámci znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství apod.).¹⁷⁸

Podstatou každého znaleckého posudku, jako samostatného důkazního prostředku, je podat pravdivý obraz o zkoumané problematice a proto je nanejvýš žádoucí postupovat při znaleckém zkoumání systémovým přístupem, který obnáší:¹⁷⁹

- rozdělení zkoumaných dějů na prvky, eventuelně subsystemy,
- popis vlastností prvků systému,
- popis obecných vzájemných vztahů (interakcí) prvků systému,
- odvození (vymezení) chování jednotlivých prvků systému po dobu děje,
- definování styčných bodů jednotlivých dějů,
- popis chování celého systému,
- analýza možností a podmínek změny průběhu děje,

Neúplné či nedostačující informace je nutné upřesnit, popřípadě získat experimentem. Cílem systémového přístupu a tedy i každého znaleckého zkoumání je dosáhnout úplné rekonstrukce okolnosti důležité pro posouzení skutkového stavu, který je předmětem dokazování. Znalci systémový přístup umožňuje vytvoření objektivní představy o celkovém obraze okolnosti, jež má být posouzena, a eliminuje případy bezdůvodného vyloučení některého

¹⁷⁸ Argumentem tohoto pojetí znaleckého zkoumání je skutečnost, že vyšetření prováděná znalci, různá jejich měření, zkoumání, vyšetřovací experimenty apod., nejsou prováděna orgánem činným v trestním řízení, a proto je nelze označit za vyšetřovací úkon, se všemi právy a povinnostmi s tím spojenými.

¹⁷⁹ CHMELÍK, Jan. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 221. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86898-42-3.

z předložených důkazů jen proto, že nezapadá do znalce předem vytvořené představě (verzi) události. Jednoduše řečeno se jedná o požadavek: **jednotlivé stopy hodnotit jednak samostatně a následně v jejich vzájemné souvislosti.**¹⁸⁰

Rovněž stádium samotného znaleckého zkoumání můžeme rozčlenit na jednotlivé etapy.¹⁸¹

1. vstupní etapa – je etapou utváření si obecných představ znalce o zkoumaném objektu, či posuzované otázce.

2. analyticko-syntetická etapa – dochází k podrobnému detailnímu zkoumání objektů, jejich vlastností a znaků, a to za využití specifických metod a prostředků daného oboru, společně s obecnými metodami logického myšlení. V této etapě si znalec utvoří úsudek - *syntetickou formou* po seskupení určitých zjištění, *analytickou formou* směrem od úsudku ke zjištění – jenž povede k závěrům znalce.

3. etapa vyvození a formulování závěrů – ve které znalec srovnává a hodnotí výsledky dílčích zkoumání a z nich vyvozené dílčí závěry. Jde o složitý myšlenkový proces, v rámci kterého může opakovaně docházet ke zpětnému vracení se k analyticko-syntetické etapě, vracení se k dílčím zkoumáním a studiu jednotlivých materiálů v úmyslu provést přezkoumání či doplnění doposud zjištěných dílčích závěrů tak, aby došlo k potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz. Jakmile znalec nabude přesvědčení o pravdivosti svých hypotéz, může přistoupit k formulaci odpovědi na položené otázky.

4. etapa zpracování znaleckého posudku - závěrečná etapa procesu znaleckého zkoumání, ve které znalec zachytí průběh a výsledky znaleckého zkoumání buď formou písemného dokumentu, nebo ústně do protokolu.¹⁸²

¹⁸⁰ CHMELÍK, Jan. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 211 - 212. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86898-42-3.

¹⁸¹ MUSIL, Jan. *Kriminalistika*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2001, 288 - 289. ISBN 80-7179-362-0.

Srov. též: RYBÁŘ, Miroslav. *Základy kriminalistiky: (vybrané kapitoly pro studenty povinně volitelného předmětu právnických fakult)*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2001, s. 168. Právnické učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86473-03-1.

¹⁸² MUSIL, Jan. *Kriminalistika*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 287 - 289. ISBN 80-7179-362-0.

7. Hodnocení znaleckého posudku

Jak bylo již několikrát zmíněno, je znalecký posudek samostatným druhem důkazního prostředku. Znalec, jako osoba odlišná od procesních stran, je v tomto smyslu institutem důkazního práva a jako takový musí splňovat maximální požadavky na nestrannost a nezávislost jak vůči soudu, tak na jakékoli z procesních stran, což v konečném důsledku činí ze znaleckého posudku objektivní znalecký důkaz.¹⁸³

Vzhledem k tomu, jaké důležitosti v mnoha kauzách znalecké posudky požívají, je nutné otázce hodnocení znaleckého posudku věnovat dostatečnou pozornost. Za zásadní lze v tomto smyslu považovat zejména požadavek kritického hodnocení znaleckých posudků. Byla by totiž značně naivní taková představa, že jsou snad znalecké posudky bezchybné, opak je pravdou. Chyby se může dopustit znalec při výkonu znalecké činnosti, stejně tak i orgán činný v trestním řízení v procesu jeho následného hodnocení při dokazování v trestním řízení.¹⁸⁴ Hodnotit je nutno jak v posudku *konstatované závěry*, tak samozřejmě i *postup, jímž k těmto závěrům znalec dospěl*. Pozornost je však nutno věnovat i otázce *zákonnosti* tohoto důkazního prostředku.

Tím kdo bude posudek v procesu dokazování hodnotit je vždy zásadně orgán činný v trestním řízení (v přípravném řízení to může být policejní orgán, státní zástupce), v konečné fázi to bude soud. Hodnocení orgán činný v trestním řízení provádí na základě zásad vyjádřených v § 12 odst. 6 TŘ, tedy *volně podle svého vnitřního přesvědčení*. Znaleckým posudkem není orgán činný v trestním řízení bezpodmínečně vázán, ale je povinen jej vždy přezkoumat a hodnotit a to zásadně celý proces utváření znaleckého důkazu (tj. regulérnost shromažďování objektů expertizy, přípravu ke znaleckému zkoumání, nařízení expertizy, vlastní průběh a metody znaleckého zkoumání a způsob vyvozování závěrů znalce).

¹⁸³ Jako takový by měl být zásadně hodnotitelný a kritizovatelný všemi stranami, které se na trestním procesu podílejí.

¹⁸⁴ srov. § 2 odst. 6 TŘ

7.1. Hodnocení formální stránky znaleckého posudku

1. V první řadě je nutno zkoumat **zákonnost** znaleckého posudku a posoudit:¹⁸⁵

- *Zda je posudek podán osobou k tomu způsobilou.*

V tomto případě je nutno zkoumat, zda byl posudek podán znalcem zapsaným do seznamu znalců, resp. znaleckým ústavem zapsaným do některého ze dvou oddílů seznamu ústavů. Zda při ustanovení znalce ad hoc jsou splněny zákonné podmínky a zda znalec složil před podáním posudku slib. Dále zda byli znalci zákonným způsobem poučeni. Je nutno se zabývat tím, zda znalec má potřebnou odbornost pro podání posudku. Významné bude rovněž posoudit, zda znalec v rámci znalecké činnosti nepřekročil meze svých kompetencí.¹⁸⁶

- *Zda nebyly dány důvody pro vyloučení znalce.*

Tento požadavek by měl mít orgán činný v trestním řízení vyhodnocen v zásadě již před přihráním znalce, v době následující bude spíše odkázán na hodnocení této otázky samotným znalcem. Dodatečné zjištění podjatosti znalce bude znamenat nepoužitelnost takového důkazu v trestním řízení.

- *Zda obsahuje všechny zákonem stanovené náležitosti.*

Bude tak nutné zkoumat, zda znalecký posudek obsahuje obligatorní části posudek, nález, znaleckou doložku. Zda je znalcem podepsán, opatřen znaleckou pečeti.

2. Dále je třeba hodnotit **relevantnost** posudku zejména z hlediska odbornosti a posoudit:

¹⁸⁵ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, 452 - 454. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-80-7179-572-8.

¹⁸⁶ R 37/1984 – Znalec se ve svém posudku nemůže opírat o zjištění, které sám učinil na místě činu. Potřebuje-li k podání posudku doplnění nebo prověření údajů z místa činu, musí navrhnout orgánu činnému v trestním řízení provedení ohledání ve smyslu § 113 TrŘ. Blíže k tomu též: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 4. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2002, s. 774, bod 2. k § 107 TrŘ. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-7179-634-4.

- *Zda posudek řeší odborné otázky, které se vztahují a jsou rozhodující pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení.*¹⁸⁷

Jak uvádí kolektiv autorů v publikaci *Trestní právo procesní*,¹⁸⁸ nevyplývá z § 89 odst. 2 TR u v souvislosti se znaleckými posudky předloženými stranou, že by soud takový posudek nemohl odmítnout jako nadbytečný a rozhodnout, že jej neprovede. Nadbytečnost takového posudku však nemůže opírat o skutečnost, že k posouzení otázek, k jejichž objasnění je třeba odborných znalostí, již opatřil posudek orgán činný v trestním řízení.¹⁸⁹

7.2. Hodnocení obsahové stránky znaleckého posudku

V poslední fázi je potřeba důkladně posoudit *věrohodnost* a *přesvědčivost* znaleckého posudku, v tom smyslu¹⁹⁰:

- Zda znalec měl všechny potřebné důkazy a podklady
- Zda jich pro účely vypracování znaleckého posudku dostatečně využil
- Zda využil metod, odpovídajících současným vědeckým poznatkům¹⁹¹
- Zda použití metod bylo správné a odůvodněné
- Zda závěr znaleckého posudku logicky vyplývá ze skutkových podkladů
- Zda závěr znalce je v souladu s ostatními již ověřenými a zhodnocenými důkazy ve věci.

Tato fáze je orgán činný v trestním řízení z daleka nejtěžší ze všech, co se hodnocení znaleckého posudku týče, neboť bude muset vždy prokázat jisté

¹⁸⁷ srov.: MUSIL, Jan. *Kriminalistika*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 289 - 290. ISBN 80-7179-362-0.

¹⁸⁸ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 452. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-80-7179-572-8.

¹⁸⁹ Srov. R 3/1996

¹⁹⁰ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 453. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-80-7179-572-8.

¹⁹¹ V případě, že znalec použije na místo v oboru obvyklé, ustálené metody, metodu svou vlastní, je nutné, aby jí dostatečně popsal tak, aby byla hodnotitelná z pohledu učiněných závěrů.

základní znalosti o odborných problémech, které musí v konkrétní věci řešit, a které se týkají znaleckého zkoumání. Orgán činný v trestním řízení tak musí vždy alespoň dodatečně získat určité povědomí a znalosti o projednávané věci, aby byl následně schopen vůbec adekvátně reagovat na skutečnosti zjištěné znaleckým posudkem. Je naprosto nepřijatelný takový postup, jímž orgány činné v trestním řízení (v největší míře to bohužel budou právě policejní orgány), které se při hodnocení znaleckého posudku omezí na nalistování posledních stran posudku, které obsahují odpovědi na položené otázky a pouze z těchto odpovědí, nejčastěji formulace je/není příčinná souvislost, si utvoří rozhodující názor o posuzované otázce, aniž by přečetli celý obsah znaleckého posudku. Jako v zásadě správný hodnotím postup, v němž se orgán činný v trestním řízení zaměří nejdříve na odpovědi na položené otázky (posudek), nicméně dále je nutné se zabývat vhodností a správností argumentů, které znalce k odpovědím dovedly, jaké jsou logické vazby na provedená zjištění, jaká jsou vyhodnocení na jednotlivá zjištění, zda v posudku učiněné závěry mají svůj racionální základ v nálezu posudku. Ve stejném duchu se vyjádřil rovněž Ústavní soud v nálezu ze dne 30.4.2007, sp.zn. III ÚS 299/2006: *„Hodnotit je třeba celý proces utváření znaleckého důkazu, včetně přípravy znaleckého zkoumání, opatřování podkladů pro znalce, průběh znaleckého zkoumání, věrohodnost teoretických hledisek, jimiž znalec odůvodňuje své závěry, spolehlivost metod použitých znalcem a způsob vyvozování závěrů znalce. Ústavní soud si je vědom toho, že požadavek, aby orgán činný v trestním řízení hodnotil mj. odbornou správnost znaleckého zkoumání a odbornou odůvodněnost závěrů znaleckého posudku, je velmi náročný. Uznává také správnost názoru, že orgán činný v trestním řízení nemůže sám nahradit odborné závěry znalce svými laickými názory. Je však třeba trvat na povinnosti orgánů činných v trestním řízení hodnotit znalecký posudek ze všech aspektů shora naznačených, včetně jeho odborné správnosti.“*¹⁹²

Podrobné prostudování a hodnocení celého znaleckého posudku, tedy nejen posudku ve smyslu odpovědí znalce na položené otázky, ale i vlastního nálezu, má svůj význam i proto, že takovým postupem je možné mnohdy zjistit zcela

¹⁹² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30.4.2007, sp. zn. III ÚS 299/2006

nové skutečnosti, o nichž orgán činný v trestním řízení neměl doposud ponětí, a které se mohou ukázat jako důležité pro řádné objasnění věci.

V souvislosti s výše uvedeným je nutno současně apelovat na znalce v tom směru, aby si současné uvědomili, že posudky jsou určeny pro laiky a tomu přizpůsobit i zpracování znaleckého posudku. Nález by tak měl obsahovat potřebnou legendu, případně vysvětlivky k odborným výrazům. Neměly by chybět popisy metod, vlastních úvah znalce, je možné odkázat i na odbornou literaturu, která byla podkladem pro vypracování znaleckého posudku apod. Znalecký posudek totiž pro účely správného hodnocení musí být především srozumitelný. Odpovědi by měly být pokud možno vyjádřeny s jednoznačným závěrem.¹⁹³ Tento požadavek však nelze naplnit vždy a může se stát, že závěr bude muset být vyjádřen ve variantách. V některých případech je třeba vyjádřit míru pravděpodobnosti¹⁹⁴, případně lze míru jistoty či nejistoty znalce vymezit využitím procentuálně či slovním výrazem. Zcela nutné je, aby znalec odpověděl na všechny položené otázky, v opačném případě by musel být uplatněn postup dle § 109 TR a posudek by musel být znalci vrácen k doplnění. Znalec by se měl od počátku snažit o naprostou objektivnost, neboť to bude on, kdo své závěry bude muset obhajovat při hlavním líčení. Je třeba tedy počítat s tím, že jeho závěry budou napadeny, zpochybněny, případně zcela „strhány“ protistranou (poškozeným, obviněným, příp. jeho obhájcem, rovněž státním zástupcem).

7.3. Postup orgánu činného v trestním řízení po vyhodnocení znaleckého posudku

¹⁹³ Důležitým pojmem je zde „přímá příčinná souvislost“ (kauzální nexus), která musí být vysledována mezi následkem a jeho příčinou. Např. při zřícení konstrukce je třeba zjistit, jaké bylo skutečné provedení a zda toto bylo právě příčinou zřícení. Pokud by třeba byla konstrukce proti předpisu poddimenzována, nestačí toto jen konstatovat, je třeba zjistit, zda toto poddimenzování bylo takového rozsahu, aby samo o sobě způsobilo havárii, kdyby konstrukce byla provedena přesně podle tohoto návrhu, nebo zda působily, ev. spolupůsobily jiné vlivy – např. okamžité zatížení bylo takové, že by nevydržela ani konstrukce správně dimenzovaná. Důležité také je, jaké byly skutečné vlastnosti materiálu v době havárie.

blíže: BRADÁČ, Albert, Miroslav KLEDUS a Pavel KREJČÍŘ. *Soudní znaleství*. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2010, s. 105. ISBN 978-80-7204-704-8.

¹⁹⁴ CHMELÍK, Jan. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 217 - 223. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86898-42-3.

Výše jsem uvedl, že orgán činný v trestním řízení není bezpodmínečně vázán znaleckým posudkem. Pokud se však rozhodne takový důkaz v rámci trestního řízení opatřit, je v zásadě povinen se jím zabývat a pro účely probíhajícího trestního řízení jej řádně vyhodnotit. Jednou takto opatřený znalecký posudek nelze zcela vyloučit, pominout a vůbec se jím nezabývat. Po řádném vyhodnocení takového posudku však může vzít jeho závěry za nedostatečné a od závěrů znaleckého posudku se odchýlit, což vyžaduje řádné odůvodnění takového postupu v rozhodnutí. Zásadně však orgánu činnému v trestním řízení v takové situaci nepřísluší odborný názor znalce libovolně nahrazovat svým laickým názorem.¹⁹⁵

Jestliže hodnocením znaleckého posudku orgán činný v trestním řízení dospěje k názoru, že existují určité rozpory mezi dílčími zjištěními a konstatovanými závěry znalce, závěry nejsou dostatečně odůvodněny, použité materiály trpí zásadní nevěrohodností, znalecký posudek je nesrozumitelný, nečitelný apod., je nutné znalce požádat o vysvětlení.

Znalec tak bude dožádáním orgánu činného v trestním řízení požádán o *písemné* doplnění původně podaného znaleckého posudku a v tomto smyslu mu bude vymezen nový znalecký úkon v podobě doplňujících otázek nebo může doplnění původně vypracovaného posudku podat ústně do protokolu dle § 59 odst. 1 TŘ.

Pokud ani tento postup nepovede k odstranění vad posudku, bude nutné novým opatřením dle ust. § 105 odst. 1 TŘ přibrat znalce nového, který vypracuje nový znalecký posudek, ve kterém se musí vypořádat i s posudkem předchozího znalce.¹⁹⁶

Pokud naopak žádné pochybnosti o správnosti a úplnosti písemného znaleckého posudku hodnocením nevzniknou, nebude nutné k výsledku znalce přistupovat a v hlavním líčení bude možné při splnění podmínek stanovených v § 211 odst. 5 TŘ znalecký posudek přečíst.

¹⁹⁵ Viz. výklad o postavení znalce v trestním řízení

¹⁹⁶ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, 452 - 454. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-80-7179-572-8.

8. Srovnání se zahraničními právními úpravami

Každý moderní právní stát, nerozhodno zda kontinentálního či angloamerického právního systému, bude v současné době nějakým způsobem vymezovat úlohu soudních znalců, což vyplývá z několikrát již zmíněné motivace zákonodárce, pomoci státním orgánům při jejich rozhodování o otázkách složitých, ryze odborných. Se soudním znalectvím a jeho možnými modifikacemi, se tak setkáme prakticky ve všech demokratických, právních státech.

Z podstaty soudního znalectví je zřejmé, že každá národní právní úprava bude po osobě označované za znalce požadovat potřebnou míru odbornosti. Ne jinak je tomu v České republice. V jednotlivých národních právních úpravách však bude docházet a dochází k:

- a) rozdílu v právní úpravě znalectví vůbec,*
- b) rozdílu ve vázanosti znalce obecně platnými právními předpisy, při výkonu znalecké činnosti v rámci trestního řízení*
- c) rozdílu v procedurálních otázkách týkajících se výběru osoby znalce a jeho postavení v rámci trestního řízení.*

V našem trestním řízení jsou v přiměřeném rozsahu určujícími tyto právní normy: zákon č. 141/1967 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 140/1967 Sb., trestní zákoník,¹⁹⁷ zákon o znalcích a tlumočnících, který je dále prováděn vyhláškou Ministerstva spravedlnosti.

Z těchto právních norem vyplývá následující základní charakteristika znalce a jím vykonávané znalecké činnosti v právním prostředí České republiky¹⁹⁸:

- znalec zásadně není procesní stranou
- znalce je nutno zásadně odlišovat od procesního postavení svědka

¹⁹⁷ Trestní zákoník v otázce soudního znalectví upravuje trestní odpovědnost znalce z hlediska trestných činů křivé výpovědi a vědomě nepravdivého znaleckého posudku. K tomu blíže srovnej § 346 TrZ.

¹⁹⁸ CHMELÍK, Jan. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 156-157. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86898-42-3.

- výslech znalce v trestním řízení je prováděn podle speciálního ustanovení (§ 108 TŘ)
- znalec musí být vždy poučen o následcích vědomě nepravdivého posudku (§ 106 TŘ)
- znalec má ze zákona právo na součinnost orgánů činných v trestním řízení v souvislosti s vypracováním znaleckého posudku (§ 107 TŘ)
- znalecký posudek vypracovaný znalcem je zvláštním druhem důkazu v trestním řízení (§ 89 odst. 2 TŘ)
- znalec podává znalecký posudek v trestní věci, s jejímiž skutkovými okolnostmi nemůže být obeznámen jako svědek či nezúčastněná osoba, ale seznamuje se s nimi dodatečně až v rámci trestního řízení
- na znalce dopadá zvláštní skutková podstata trestného činu křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek

V porovnání s národními právními úpravami států kontinentální Evropy je možné naši právní úpravu znalecké činnosti označit jako úpravu poměrně rigidní, v jistých ohledech se vymykající kontinentálním právním zvyklostem. Právě o těchto zvyklostech promítajících se do jednotlivých právních úprav bych se nyní rád zmínil.

8.1. Právní úprava ve Spolkové republice Německo¹⁹⁹

Právní úprava znalecké činnosti v Německu řadí našeho západního souseda do tzv. *neregulované oblasti znalecké činnosti*. Znalecká činnost není upravena zvláštním zákonem. Postavení znalce je upraveno v kapitole VII části I trestního procesního řádu Strafprozessordnung (StPO) a svým způsobem se shoduje s postavením svědka. Oficiálně vedené registry znalců nelze chápat ve smyslu našeho seznamu znalců, slouží spíše k rozlišení a evidenci jednotlivých profesní/oborů, byť vykazují jistou registrační hodnotu. Německá právní úprava rovněž nezastřešuje kvality znalce tím, že by zvláštním zákonem stanovila uchazečům o funkci soudního znalce jasné podmínky pro jmenování tak, aby se ostatní s takto garantovanou kvalitou mohli spolehnout na odborný

¹⁹⁹ CHMELÍK, Jan. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 137-139. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86898-42-3.

úsudek znalce. Znalcům jsou profesními komorami udělovány *certifikáty jakosti*.²⁰⁰ Markantním rozdílem však je, že soud není registrací znalců nikterak vázán, a za znalce si může vybrat prakticky kohokoliv, kdo se za znalce označí. Napříč tomu, že je v Německu zřízen statut tzv. „znalců veřejně jmenovaných, přísežných (*öffentlich besteller und vereidigter Sachverständige*)“, není soudce ani prokurátor při výběru znalce vázán žádnou normou, natož uvedeným statutem. Německý trestní řád pouze, ryze fakultativním ustanovením, doporučuje upřednostňovat tyto tzv. *certifikované znalce*.

Co se výkonu činnosti znalce týče, mohou ji znalci vykonávat jak v civilněprávních tak trestněprávních sporech. Na rozdíl o naší právní úpravy, se v otázce znalců v německém trestním procesu tolik neuplatňuje zásada kontradiktornosti, neboť znalec je většinou přibírán soudem. Tato skutečnost zřejmě vyplývá z celkového nahlížení soudců na znalce stran sporu, neboť například v aplikační praxi soudů v civilních sporech jsou znalci, přibíraní stranami, soudem většinou zpochybňováni a jejich znalecké závěry požívají obecně menší váhy. Lze předpokládat, že jinak tomu nebude ani v trestních procesech.

Proti osobě znalce mohou být vzneseny námitky stran sporu ze stejných důvodů, jaké by bylo množné užít proti osobě soudce.²⁰¹ Pokud je znalec ustanoven, vzniká mu povinnost znalecký posudek vypracovat, a to ve lhůtě soudem (prokurátorem) stanovené, přičemž této povinnosti může být zbaven pouze z důvodů shodných pro odmítnutí svědecké výpovědi²⁰². Uplatnit je však možno i důvody zákonem přímo nevymezené. Na rozdíl od naší úpravy však německá právní úprava počítá se systémem trestů a pokut znalcům, kteří

²⁰⁰ k činnosti profesních komor při udělování certifikátů srovnej blíže: BĚLOHLÁVEK, Alexander J a Renáta HOTOVÁ. *Znalci v mezinárodním prostředí: v soudním řízení civilním a trestním, v rozhodčím řízení a v investičních sporech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, s. 44-45. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-80-7400-395-0.

²⁰¹ Přidělení soudce lze napadnout jednak proto, že nesplňuje podmínky pro výkon funkce soudce, jednak pro obavy ze zaujatosti.

²⁰² Dle oddílu 52a 53 kapitoly VI části I StPO se tyto důvody dělí na osobní a profesní. Mezi osobní patří otázky podjatosti ve vztahu k obviněnému (svědek je snoubencem, manželem obviněného, příbuzným obviněného, příbuzným z vedlejší linie až do třetího stupně nebo příbuzné sňatkem do druhého stupně. apod.) Co se týče důvodů procesních, mohou podání svědectví odmítnout profese: duchovní, pokud jde o informace, které získal jako duchovní poradce ; obhájce obviněného, pokud jde o informace, které získal při výkonu této funkce ; advokát ; pantový zástupce, notář, auditor, certifikovaný účetní apod. kteří by měli vypovídat o informacích, které získali ve svém postavení, při výkonu své funkce.

poruší své znalecké povinnosti. Pokuty mohou být ukládány i opakovaně a to i s povinností k náhradě způsobené škody, která činností znalce vznikla.

Účast znalce u soudu vede soud. Pravděpodobně absence speciální zákonné úpravy znalců vede k tomu, že znalec musí před soudem složit přísahu o tom, že jeho názor je nezaujatý a odpovídá jeho nejlepšímu vědomí a svědomí. Stejně jako v případě naší právní úpravy i německá počítá se součinností orgánu činného v trestním řízení se znalcem na přípravě posudku, když stanoví, že na požádání znalce soud umožní v rámci přípravy posudku výslech svědků a obviněného, přístup ke spisu, přítomnost při výslechu svědků a obviněného, včetně práva klást vyslýchaným osobám otázky. Soud rovněž rozhoduje o formě posudku, a to již v přípravném řízení, když určí, zda bude podán písemně nebo ústně. Soudu je umožněno žádat doplnění znaleckého posudku, a to buď původním znalcem, či znalcem nově ustanoveným.²⁰³

8.2. Právní úprava v Rakousku²⁰⁴

Právní úprava znalectví v Rakousku se do jisté míry shoduje s právní úpravou ve Spolkové republice Německo. Na rozdíl od Německa však v Rakousku existuje samostatná právní úprava tzv. obecně přísazných a soudně certifikovaných znalců a tlumočnicků, a to zákonem č. 137/1975, ve znění zákona č. 168/1998. Znalci různých oborů jsou zapsáni v seznamech, jež vedou předsedové soudních dvorů první instance, s výjimkou některých specializovaných soudních dvorů. Vedle těchto obecně přísazných a soudně certifikovaných znalců existují znalci tzv. „civilní“. K tomu, aby byl znalec zapsán do seznamu, musí splnit náročná kritéria na odbornost, bezúhonnost a další způsobilosti (pozn. autora pravděpodobně hlavně způsobilost k právním úkonům), jejichž splnění se ověřuje formou komisionální zkoušky. Na rozdíl od právní úpravy v České republice je však zápis do seznamu časově omezen. První zápis je omezen na období 5 let, s možným dalším prodloužením o 10 let,

²⁰³ BĚLOHLÁVEK, Alexander J a Renáta HÓTOVÁ. *Znalci v mezinárodním prostředí: v soudním řízení civilním a trestním, v rozhodčím řízení a v investičních sporech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, s. 48-50. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-80-7400-395-0.

²⁰⁴ CHMELÍK, Jan. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 159 - 160. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86898-42-3.

poté i opakovaně. Důležitou podmínkou pro zápis znalce do seznamu a tedy i výkonu znalecké činnosti je povinnost pojištění znalce pro případ vzniku škod v souvislosti se znaleckou činností. Rozdíl s českou právní úpravou spočívá dále v systému sankcí (pokut) za řádné neplnění povinností znalce (např. nedodržení stanovených lhůt k vypracování znaleckého posudku).

Co se postavení znalce v trestním řízení týče, má modifikované postavení. Rakouská právní úprava rovněž připouští, aby znalce přibrala kterákoliv strana řízení s tím rozdílem, že v případě střetu posudků má přednost znalecký posudek vypracovaný na žádost soudu. Osobně kvituji praxi soudů rakouských v případech, kdy vznikne spor mezi posudky (nejčastěji půjde o spory mezi posudky soudu a posudky obviněného, či osoby účastníci se řízení), kdy rakouský soud jen zcela výjimečně nechává vypracovat posudky revizní a na místo toho sám rozhodne o tom, který znalecký posudek vezme za rozhodující pro své rozhodnutí. Domnívám se, že právě toto je jeden z nešvarů českých trestních soudů, které dle mého názoru poměrně často sahají k revizním znaleckým posudkům v úmyslu „přenést“ váhu toho či onoho posudku pro rozhodnutí nikoliv svým uvážením, ale dalším posudkem. Naší úpravě zcela odporující je naopak prolomení *nezastupitelnosti* role znalce v trestním řízení v tom směru, že soud, po předchozím svolení stran řízení, může znalce zcela pominout tehdy, pokud se sám cítí dostatečně odborně vybaven na to, aby posuzovanou otázku nahradil vlastním posouzením věci. Výjimka z tohoto pravidla platí pro tzv. „vizuální prohlídky“ (zřejmě ohledání věci), která je svěřena vždy znalci.²⁰⁵

8.3. Právní úprava ve Francii²⁰⁶

Oproti výše uvedeným právním úpravám má ta francouzská naopak zcela rigidní charakter, opírající se o řadu dekretů a nařízení státních orgánů. Francouzská úprava je právem považována za nejpropracovanější a nejrigidnější úpravu znalecké činnosti vůbec. Vedeny jsou dva druhy seznamů znalců, jednak na úrovni apelačních soudů, jednak celostátní seznam na úrovni

²⁰⁵ Srov. § 113 odst. 1 TrŘ.

²⁰⁶ CHMELÍK, Jan. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 161 - 162. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86898-42-3.

soudu kasačního. Seznamy u apelačních soudů, které jsou organizovány podle místa bydliště znalce, jsou aktualizovány každý rok. O zápisu do seznamu příslušného apelačního soudu rozhoduje valné shromáždění apelačního soudu, na podkladě stanoviska generálního prokurátora.²⁰⁷ Dekretem č. 74-1184 ze dne 31.12.1974 jsou vymezena poměrně přísná kritéria pro zápis znalce do seznamu. Na rozdíl od právní úpravy ČR, kde krajské soudy při posuzování odbornosti žadatele posuzují zejména dosažené (vysokoškolské) vzdělání, délku praxe v oboru, případně absolvování specializované výuky, jde francouzská úprava při vymezení podmínek pro zápis do seznamu ještě dále, když dekret č. 74-1184 mimo jiné stanoví²⁰⁸:

Bod 4. „Vykonává nebo po určitou vyhovující dobu vykonával profesi nebo činnost související s její specializací.

Bod 5. Vykonával tuto profesi nebo tuto činnost v podmínkách zaručujících získání vyhovující kvalifikace.“

Dále v tomto směru stanoví:

„Žádost musí být řádně doložena...:

2. Uvedením titulů nebo diplomů žadatele a jeho vědeckých, technických a odborných prací, funkcí...“

Možnost zápisu do seznamu znalců je dále omezena dosažením věku 70 let.²⁰⁹ Zápis do celostátního seznamu znalců, vedeného kasačním soudem, je podmíněn alespoň 3 po sobě jdoucími zápisy do seznamu znalců u příslušného apelačního soudu, z čehož se domnívám lze dovodit, že znaleckou činností na celostátní úrovni může znalec vykonávat až po 3 letech, do té doby pravděpodobně pouze v rámci místní příslušnosti daného apelačního soudu. Rovněž lze dovodit, že přerušení třech po sobě jdoucích zápisů v seznamu znalců apelačního soudu působí přerušení této lhůty a tím i možnosti zápisu do seznamu znalců kasačního soudu. Ruku v ruce s přísným systémem zápisu znalce do seznamu, je i systém sankcí pro znalce za jejich případné disciplinární či znalecké prohřešky.

²⁰⁷ Srov. § 3 odst. 1 ZnalZ a § 2 ZnalV.

²⁰⁸ Časopis Znalec č. 4/1998

²⁰⁹ Srovnej § 4 odst. 1 ZnalZ

Znalecký posudek může pro potřeby soudu, nebo jiného orgánu činného v trestním řízení, podat pouze znalec zapsaný do seznamu. Neregistrovaný znalec se připouští, ale pod reálnou hrozbou, že takového neregistrovaného znalce zcela odmítne žalobní senát. Samotný výkon znalecké činnosti je upraven další speciální normou, která upravuje každou expertízu co do obsahu i rozsahu. Jakýkoliv znalecký posudek, v němž by znalec využil spolupráce osoby, která nebyla ke znaleckému posudku přibrána orgánem činným v trestním řízení, není zapsána do seznamu a nesložila přísahu, bude považován za nulitní úkon.

Francouzská právní úprava více než jinde staví soudní znalectví nad úroveň jednotlivých profesí, chápe jí jako nadstavbu těchto profesí, což lze vyvodit ze striktních nařízení upravujících jmenování znalců. Ten však na druhou stránku zaručuje pravděpodobně výběr skutečně těch nejlepších odborníků v jednotlivých profesích²¹⁰, což lze dovodit ze shora uvedeného požadavku uvést do žádosti o jmenování všechny tituly nebo diplomy, včetně jeho vědeckých, odborných a technických prací, či funkcí. Znalec rovněž není funkcionářem soudu, ale nezávislým odborným svědkem.

8.5. Spojené království Velké Británie a Severního Irska – Anglie a Wales

Domnívám se, že při srovnání právních úprav znalecké činnosti v jednotlivých státech, není bez zajímavosti i ta, kterou používá právní systém Spojeného království Velké Británie a Severního Irska – Anglie a Walesu. Jsem si vědom toho, že se jedná o právní systém angloamerický, který je zcela odlišný od systému kontinentální Evropy, o to zajímavějším se však vzájemné porovnání jeví.

²¹⁰ To lze dovodit ze shora uvedeného požadavku uvést do žádosti o jmenování všechny tituly nebo diplomy, včetně vědeckých, odborných a technických prací, či funkcí žadatele. Rovněž každoroční aktualizace seznamu znalců má zřejmý svůj význam. Úmyslem je zřejmě vyloučit případy, v nichž je přibrán znalec, který prakticky znaleckou činnost nevykonává a zcela hypoteticky by bylo možné do jisté míry pochybovat o odborné připravenosti na znalecký úkon. Příkladem by bylo možné uvést znalce z oboru zdravotnictví, z jakéhokoliv oboru klinické medicíny, v němž jsou neustále získávány nové a nové poznatky lékařské vědy.

Předně je nutno říci, že anglický právní řád vůbec nepracuje se systémem registrovaných znalců, napříč tomu, že znalecký posudek je považován za důkaz v trestním řízení. Zajímavou je skutečnost, že primární povinností znalce je jeho povinnost vůči soudu, nikoliv ke straně, která ho přibrala. Bez ohledu na pokyny, které ke zpracování posudku znalec obdrží od strany, která jej přibrala (myšleno strany odlišné od soudu), bez ohledu na to, že strana hradí znalci odměnu a náklady vynaložené na vypracování znaleckého posudku, převažuje povinnost objektivního stanoviska v trestním řízení vůči soudu. Anglosaské prostředí *common law* se tak vyznačuje tím, se prakticky stírá rozdíl mezi postavením znalce a svědka.

Pokud strana v průběhu dojde k závěru, že chce využít znalecký posudek, musí jej bezodkladně a se všemi listinami tento důkazní návrh podporujícími, zaslat soudnímu úředníkovi a dalším stranám. Druhá strana má právo na to, aby strana navrhuující znalecký posudek, jí poskytla kopii, nebo přiměřenou možnost k ověření veškerých skutečností, o které se znalecký posudek opírá (různá měření, šetření, pokusy apod.) pod hrozbou nemožnosti takový posudek následně použít jako důkaz.

Zajímavým se jeví rovněž řešení v případech, kdy znalecký posudek navrhuje více stran. V našem právním řádu bude jednak každá strana pravděpodobně předkládat svůj znalecký posudek, který jí vypracuje jí vybraný znalec. Anglické právo v takovém případě umožňuje, aby soud znalcům nařídil diskuzi (konfrontaci) o problémových otázkách, včetně vypracování zprávy pro soud, kde bude uveden závěr, na němž se znalci shodli. Vůbec otázka užití znaleckého posudku před soudem, nařízení znaleckého posudku a způsob vypracování, jakož i podmínky připuštění znaleckého posudku jako důkazu v trestním řízení, to vše je většinou v rozhodovací pravomoci soudce.²¹¹

8.6. Spojené státy americké

Postavení znalce upravuje čl. 6 *Federal Rules of Evidence* (federální řád o dokazování), který se uplatní jak v civilním tak trestním řízení. Postavení

²¹¹ BĚLOHLÁVEK, Alexander J a Renáta HÓTOVÁ. *Znalci v mezinárodním prostředí: v soudním řízení civilním a trestním, v rozhodčím řízení a v investičních sporech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, 58 - 65. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-80-7400-395-0.

znalce v trestním řízení a proces přibrání znalce k podání znaleckého posudku je v USA značně ovlivněn modelem sporného (*adjudicatory*) modelu řízení, v němž jsou to strany, kdo ovládají postup a průběh řízení. Strany si najímají vlastní znalce dle svého uvážení (hovoří se o tom jako o tzv. *expert shopping*), a to nikoliv s cílem získat toho nejlepšího odborníka, ale spíše nepřesvědčivějšího „svědka se zvláštními znalostmi“, který za současného dodržení podmínky nestrannosti a objektivnosti nejlépe podpoří argumentaci své strany. Posudkem nepřesvědčivějšího znalce bude pak soud odůvodňovat své rozhodnutí. Soud v USA ustanovuje znalce velmi zřídka, což vyplývá ze shora uvedené tradice sporného modelu řízení.²¹²

Porovnáním jednotlivých národních úprav dojdeme k závěru, že se česká právní úprava problematiky znaleckých posudků asi nejvíce podobá právní úpravě rakouské. Z té bychom se měli určitě poučit zejména přijetím systému sankcí (pokut) za porušování povinností znalců.

²¹² BĚLOHLÁVEK, Alexander J a Renáta HÓTOVÁ. *Znalci v mezinárodním prostředí: v soudním řízení civilním a trestním, v rozhodčím řízení a v investičních sporech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, 104 - 109. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-80-7400-395-0.

9. Právní úprava de lege ferenda

Předně je nutné si uvědomit, že základní norma upravující činnost znalců, jejich jmenování, odměňování a další otázky s tím spojené, existuje v téměř nezměněné podobě již od roku 1967.²¹³ V této podobě, která zjevně již nevyhovuje současným společenským podmínkám, je zákon pevně spjat se základní normou trestního práva procesního – trestním řádem – a uplatňuje se při úpravě tak významného institutu, jakým důkaz znaleckým posudkem v trestním řízení bezesporu je. Existuje tudíž zásadní potřeba přijetí nové komplexnější a společenským poměrům vyhovující právní úpravy. Tento nevyhovující právní stav vedl jednak k četným vládním návrhům na novelizaci zákona, jednak také k radikálnějším návrhům na přijetí zcela nového *zákona o zapsaných znalcích*, oddělených již právní úpravou od tlumočnicků.²¹⁴

Hlavní problémy ve znalecké činnosti jsou spatřovány v nízké úrovni některých znaleckých posudků a nedodržování lhůt pro jejich podání, stejně tak v odmítání podání znaleckých posudků pro orgán veřejné moci a porušování povinnosti mlčenlivosti znalci. Hlavní cíle novely stávajícího zákona o znalcích a tlumočnících jsou spatřovány v přijetí opatření ke zvýšení kvality znaleckých posudků a zajištění účinného dohledu nad činností znalců.²¹⁵

Východiskem z tohoto stavu má být vytvoření systému přestupků a sankcí za jejich spáchání. Nejzávažnější přestupky by měly být napříště trestány pokutou do 100.000,-Kč, méně závažné přestupky do 50.000,-Kč. I nadále se počítá s ukládáním výstrah, za méně závažná provinění znalců.

Domnívám se, že kromě stanovení sankcí za přestupky by měl být zřízen systém pravidelného přezkoušení znalců, například v intervalech 5-ti let, což by poskytovalo záruku toho, že znalci tzv. „neusínají na vavřínech“ a dbají

²¹³ Za celou dobu své účinnosti byl zákon novelizován pouze dvakrát, a to zákonem č. 322/2006 Sb., a 227/2009 Sb. Tyto novely však co do zásadních otázek činnosti znalců nepřinesly nic zásadního.

²¹⁴ Srov. Věcný záměr zákona o zapsaných znalcích vypracovaný Ministerstvem spravedlnosti ČR. *Komora soudních tlumočnicků České republiky* [online]. 2011 [cit. 2012-03-28]. Dostupné z: <http://www.kstcr.cz/legislativa/platna-legislativa>

²¹⁵ PALEČKOVÁ, Tereza. Ministr spravedlnosti zpřísňuje pravidla pro činnost soudních znalců, znaleckých ústavů a tlumočnicků. In: *Justice.cz* [online]. 28.12.2010 [cit. 2012-03-28]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=2375&d=314689>

na doplňování svých znalostí. Těm znalcům, kteří by se k přezkoušení nedostavili, resp. by přezkoušením svými vědomostmi neprošli, by byla bez dalšího pozastavena činnost znalce do doby, než by tuto podmínku splnili.

Domnívám se však, že nejen represivními prostředky se dá zkvalitnit práce znalců. Totiž, ze strany znalců zapsaných do seznamu se neustále ozývají požadavky na zvýšení odměn znalečného, které se v současné době odvíjí od hodinové sazby v rozmezí 100 – 350,-Kč za hodinu. Na druhou stranu orgány veřejné moci požadují po znalcích vysoce odbornou činnost a současně volají po zkvalitnění znaleckých posudků znalců. Tento stav mne vedl k úvaze nikoliv trestat znalce za již vypracované nekvalitní posudky, s nimiž už stejně nikdo nic neudělá, ale naopak znalce motivovat vždy ke zpracovávání kvalitních posudků a svým způsobem tzv. „oddělit zrna od plev“. Sám mohu ze své aplikační praxe uvést, že při výběru znalce do značné míry přihlížím k dosaženému vzdělání, což je ostatně také jediné hledisko, které lze ze seznamu znalců vyčíst. V první řadě oslovuji znalce s akademickými tituly profesor, docent. Na pomyslné stupnici níže jsou poté znalci s postgraduálním vzděláním a až jako poslední jsou při mém výběru zohledňováni znalci bez těchto titulů. Má úvaha *de lege ferenda* ke zkvalitnění úrovně znaleckých posudků tedy vede k tomu, stanovit znalcům možnost dosáhnout, vedle současné hodinové sazby znalečného, na vyšší hodinovou sazbu (např. v jimi požadovaném rozsahu 500 - 1000,-Kč) v případě, že budou průběžně zdokonalovat své znalosti, ať již postgraduálním vzděláváním, doložením účasti na odborných seminářích, zahraničních seminářích, publikací odborné literatury v oboru apod. O splnění těchto podmínek by jim bylo Ministerstvem spravedlnosti vydáno osvědčení, které by je opravňovalo účtovat vyšší sazbu znalečného. Tím by došlo k motivaci znalců a zároveň zkvalitnění znaleckých posudků.

Nadále je však nutno primárně požadovat přijetí zcela nového zákona o znalcích, nejlépe odděleného od činnosti tlumočnické.

10. Závěr

Diplomová práce se zabývá institutem jednoho z významných důkazních prostředků soudobého trestního práva - znaleckým posudkem – jež se stal ruku v ruce s neustálým rozvojem vědy, výzkumu a techniky, napříč všemi obory lidské činnosti, téměř neodmyslitelnou součástí soudobých trestních procesů. Mapuje postupný vývoj účasti znalců v trestních procesech od počátečních, spíše pomocných funkcí, až po současnou podobu nestranné soudně znalecké činnosti v trestním řízení.

Obsahuje rovněž popis právního stavu dané problematiky v rámci právního řádu České republiky a jeho posouzení, včetně definic klíčových pojmů, významu, dělení a obsahových náležitostí znaleckého posudku. Zaobírá se osobou znalce, jeho postavením v rámci trestního řízení a s tím souvisejícími právy a povinnostmi znalce. Vzhledem k tomu, že způsobilost podat znalecký posudek v trestním řízení není svěřena pouze znalci-fyzické osobě, je čtenář seznámen rovněž s aspekty znalecké činnosti ústavů.

Neméně důležitou je část diplomové práce zaměřená na procedurální otázky opatření tohoto druhu důkazu, nahlížená primárně z pohledu orgánu činného v trestním řízení. Podrobně je pojednáno o formě, náležitostech a samotném postupu, jenž by měl vést k získání formálně bezvadného znaleckého posudku. Pozornost je zaměřena rovněž na popis a formální požadavky na činnost znalce při zpracovávání znaleckého úkolu. Některé otázky současného právního stavu jsou dále průběžně konfrontovány s aplikačními problémy, s nimiž se autor setkal v rámci své aplikační praxe.

Závěrečná část práce ve svých jednotlivých kapitolách nabídne možnost srovnání právního stavu problematiky v České republice s vybranými zahraničními národními úpravami, například Spolkové republiky Německo, Rakouska, Francie, USA či Anglie. V této části nechybí rovněž pohled autora na problematiku znaleckých posudků *de lege ferenda*, zaměřené opět spíše pohledem orgánu činného v trestním řízení a to i z hlediska probíhajících legislativních prací na novele zákona o znalcích a tlumočnících.

Cílem práce bylo podat čtenáři komplexní informaci o institutu znaleckého posudku jako důkazu v trestním řízení a dále jej seznámit s praktickými otázkami toho, kdy by měl být vypracován a jaká kritéria by měl splňovat jak procesní úkon jeho vyžádání, tak posudek samotný, přesná formulace otázek a co všechno je nutné zohlednit při následném hodnocení znaleckého posudku. V jednotlivých kapitolách je tento komplexní popis doplněn poznatky autora z aplikační praxe. Diplomová práce je rovněž doplněna souborem příloh dotýkajících se dané problematiky.

Resumé

This thesis deals with the institute one of the most important means of evidence of the contemporary criminal law - expert opinion - which was hand in hand with the continuous development of science, research and technology across all fields of human activity, almost an essential part of contemporary criminal process. It charts the gradual evolution of the participation of experts in criminal trials from the early, rather auxiliary functions to the current form of impartial forensic work in criminal proceedings.

It also contains a description of the legal status of the issue under the laws of the Czech Republic and its assessment, including definitions of key terms, meaning, content indexing and expertise requirements. It portrays a person an expert, his position in criminal proceedings and the related rights and obligations of experts. Given that the ability to give expert evidence in criminal proceedings is not entrusted only to expert individual, the reader is also familiar with aspects of the activities of expert institutions. Another important part of this thesis is focused on procedural issues such measures evidence, viewed primarily from the perspective of law enforcement. Form, terms and the procedure itself, which should lead to a formally perfect expert opinion, is discussed in detail. Attention is also focused on the description and the formal requirements for a expert in the preparation of an expert task. Some current legal issues are also continually confronted with application problems that the author has encountered in its practical application.

The final part of the work in its various chapters offer the opportunity to compare the state of legal issues in the Czech Republic with selected foreign national modifications, such as the Federal Republic of Germany, Austria, France, USA and England. In this part of the thesis author also view the issue of expert evidence *de lege ferenda*, again more focused view of authority participating in criminal proceedings and also in terms of ongoing work on legislative amendment to the experts and interpreters.

The aim was to give readers comprehensive information about the Institute's expertise as evidence in criminal proceedings, and further familiarize themselves with the practical issues which should be drawn and what criteria

should meet the procedural act as his request, the report itself, the precise wording of questions and what is necessary to take into account the subsequent evaluation of the expert opinion. Each chapter is supplemented by a comprehensive description of the author's knowledge of practical application. The thesis is also complemented by a set of Annexes of the issues affecting.

- RYBÁŘ, Miroslav. *Základy kriminalistiky: (vybrané kapitoly pro studenty povinně volitelného předmětu právnických fakult)*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2001, 230 s.
- STREJC, Přemysl. *Soudní lékařství pro právníky*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2000, 116 s.
- CHMELÍK, Jan. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 303 s.
- INNES, Brian. *Vědci proti zločinu: svět moderní forenzní vědy*. Překlad Petr Tůma. Praha: Naše vojsko, 2010, 256 s.
- MACH, Jan. : . 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 320 s.
- BRADÁČ, Albert, Miroslav KLEDUS a Pavel KREJČÍŘ. *Soudní znaleství*. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2010, 242 s.

(časopisecká)

- *Sbírky Orac. Rozhodnutí českých soudů ve věcech trestních: sbírka Orac - trestní(Sb. O. t.)*. Orac, 2000, roč. 2000. ISSN 1213-094X.
- *Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související*. Praha: Nakladatelství ORAC, 2003, roč. 2003, č. 5. ISSN 1211-2860.
- *Bulletin advokacie*. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 2006, roč. 2006, 7 - 8. ISSN 1210-6348.

C. JUDIKATURA

Nález Ústavního soudu ze dne 6.6.2006, sp. zn. IV.ÚS 335/05

Usnesení Ústavního soudu ze dne 27.10.2005, sp. zn. II.ÚS 153/04

Usnesení Ústavního soudu ze dne 16.9.2010, sp. zn. III.ÚS 2245/10

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30.4.2007, sp. zn. III ÚS 299/2006

Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 9/2003

Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 7 To 299/94

Usnesení Nejvyššího soud SSR, sp.zn. 4 Tz 98/76, [R 11/1977 tr.]

D: INTERNETOVÉ ZDROJE

- Ministerstvo spravedlnosti České republiky. *Evidence znalců a tlumočnicků* [online]. Justice.cz [cit. 2012-03-29]. Dostupné z: [http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/\\$\\$SearchForm?OpenForm](http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/$$SearchForm?OpenForm)
- PALEČKOVÁ, Tereza. Ministr spravedlnosti zpřísňuje pravidla pro činnost soudních znalců, znaleckých ústavů a tlumočnicků. In: *Justice.cz* [online]. 28.12.2010 [cit. 2012-03-28]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=2375&d=314689>
- *Komora soudních tlumočnicků České republiky* [online]. 2011 [cit. 2012-03-28]. Dostupné z: <http://www.kstcr.cz/legislativa/platna-legislativa>
- Hodnocení znaleckého posudku. In: MUSIL, Jan. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. © 2010 Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2012-03-29]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx>

